వేదాంతము

శ్రీమదుమారమణపరబ్రహ్మణేనమః.

హరిహరతారతమ్యశతశ్లోకి.

(శివప్రాశస్త్యప్రతిపాదకము.)

ఇది

శ్రీపరమేశ్వరాధ్వర్యుపనామక, సుధీమణిబిరుదాంకిత, కాంచీపురనివాసి

అగు

హరదత్తాచార్యప్రణీతము.

విశాఖపట్టణవాస్తవ్యుడగు

పూడిపెద్ది - లింగమూర్తిపంతులచే రచియింపబడిన

ఆంధ్రపద్యలఘుతాత్పర్యసహితము.

శ్రీవెంకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరులగు

శ్రీమహారాజా శ్రీవెలుగోటి శ్రీరాజగోపాల

కృష్ణయాచేంద్రబహద్దర్, పంచహజార్

మన్సబుదార, K.C.I.E. వారి

ద్రవ్యసహాయమువలన

తిరుపతి పుండరీకనిలయముద్రాక్షరశాలయందు

పూడిపెద్ది లింగమూర్తిపంతులుచే

ముద్రింపించి ప్రకటింపఁబడినది.

1913-వ సం॥ జూలై నెల 10 తేది.

వెల రూ. 0—6—0

శ్రీపాదుమాగసంజ్ఞకపరబ్రహ్మణేనమః

హరిహర తారతమ్య శతశ్లోకీ.

(శివప్రాశస్త్య ప్రతిపాదకము)

గ్రంథోత్పత్త్యాంధ్రీకరణ ముద్రితక్రమాది నిరూపక

ఉపోద్ఘాతము.

ఈగ్రంథము సంస్కృత శ్లోకరూపమునమాత్రము తొల్లి శ్రీపరమేశ్వరారాధ్యరూపనామక, సుధీమణిబిరుదాంకిత, హరదత్తాచార్య ప్రణీతము. దీనికి కర్ణాకర్ణికగా హరదత్తాచార్య శ్లోకములనివామక లోకములోఁగలదు. అన్నిశ్లోకములు కాకున్నను, చాలామంది వైష్ణవులకును, శైవులకును, కొన్నికొన్నిశ్లోకములు ముఖస్థముగా వచ్చుటయును, వారు అక్కడక్కడ చదువుచుండుటయును నేనువినుచుంటిని. ఈహరిదత్తాచార్య లేకాలపువాడో, యితనియన్వయ గోత్రనామము లెవ్వియో, తలిదండ్రులెవ్వరో నిశ్చయించుటకు తగినన్ని నిదర్శనములు నాకుదొరక లేదు. అందులకయి ప్రయత్నించుటవలన గ్రంథ ముద్రణం బాలస్యమయి లోకమున కీయపూర్వగ్రంథము వెల్లడియగుటకు విళంబమగునను తలంపుతో ముందుగా గ్రంథముమాత్రము ప్రకటించితిని. సాధ్యమయినంత ప్రయత్నముచేసి యీ ఆచార్యుల కాలనిర్ణయమును తదితరవిషయములను తాత్పర్యములో సహేతుక శాస్త్రనిదర్శనములును ఇంకొకసారి విస్తరించి వ్రాయఁదలచితినిగాని యీ హరదత్తాచార్యులు సుమారు వేయిసంవత్సరముల క్రిందటివాడనియు, ఈశ్లోకములు కంచిలోనాయనచేతనే అగ్నికుండములోనిలువఁబడి చెప్పఁబడినవ

నియు, బహుజనశ్రుతముగా నీక్రింది కథ చెప్పబడుచున్నది. దాని నిజానిజము లెట్లున్నను కథమాత్రము వినవింపుగానుండును గనుక వివరించెద.

శ్లో॥ అయోధ్యా మథురా మాయా కాశీ కాంచీ అవంతికా॥
పురీ ద్వారావతీ చైవ సప్తైతా మోక్షదాయికాః॥

అను మోక్షదాయకములగు పురములేడిటిలో నొకటియై శ్రీయేకామ్రేశ్వర వరదరాజస్వాములను ప్రత్యేకస్వనాయకులుగల శివకేశవుల దేవాలయములతోనొప్పుచు, నేటికిని బహుజనులచే దర్శింపబడుచుండు కాంచీపురము (కంజీవరము లేక కంచి) శివకంచి, విష్ణుకంచి, యని రెండుభాగములుగానుండెనట. ఇప్పటికినట్లేయున్నది. శివకంచిలో శివాలయములో జరుగు ఉత్సవములలో, విష్ణుకంచిలో వైష్ణవుల వీధివెంబడిని, విష్ణుకంచిలో విష్ణ్వాలయములో జరుగు ఉత్సవములలో, శివకంచిలో శైవులవీధివెంబడిని, స్వామినితిరువీధించు నాచారము పూర్వముకలదట. ఈ యాచారమిప్పుడునుకలదని వినబడును. స్మార్తులు శివకేశవ తారతమ్యము పరిగణింపనివారు గనుక ఉభయదేవులకు నొక్కరీతిగానే హారతిమొదలగు నుపచారములుసలిపి సేవించుచుండువారు. వైష్ణవులుమాత్రము శివునియుత్సవము తమవీధినివచ్చినపుడు తలుపులుమూసుకొనువారట, ఇట్లుండగా, నొకానొకనాటిరాత్రి శివునియుత్సవము, నందివాహనముపైని తగినయాభరణపుష్పమాలికాదులతో నలంకరింపబడిన స్వామివిగ్రహముతో, వైష్ణవులవీధివెంబడిని పోవునప్పుడు, వారు యథాప్రకారముగా తలుపులుమూసుకొనియుండగా, నొకానొకయింటిలో నుత్తమవంశస్తురాలును, తల్లిదండ్రుల కొకకూతెయు, బాలవితంతువును సుశీలయునగు నిరువది వత్సరములు వయసుగల యొకచిన్నది మిక్కిలియాసక్తితో, తదేకదీక్షగా తలుపుకన్నములోనుంచి స్వామినిదర్శించి, యదేతలంపుతో నిద్రపోవుతఱి, స్వప్న

ముఖ సత్త్వస్వభావముగల యొక బ్రాహ్మణుడు తనతో సంభోగించినటుల కలగని తెల్లవారిన వెనుక మేలుకొని, తల్లిదండ్రులకుఁ దనస్వప్న వృత్తాంతముఁ జెప్పగా, వారు వినియు వినక, శీతకాలపు కలలనియు, తమకు మూర్తి వయోధర్మముచే మన్మథావస్థయందుండుటచేతఁ దత్సంబంధమగు కలవచ్చెననితూరకుండిరి. పిమ్మట కాలక్రమమున నాచిన్నదానికిగర్భలక్షణములేర్పడుచు గర్భమువిస్తరిల్లుట తల్లిదండ్రులుగని యిదియేమని కూతురునడుగగా తానేదోషము నెఱుగననియు నాడుగన్నకలయే నేటి గర్భమునకు మూలమనియు సప్రమాణముగాఁ జెప్పి యేడ్చు కూతురు నూరార్చి, యిదియొక దైవశోధయని వారుదలచి, తాము, సంపన్నస్థితియందున్నవారుగావున, కూతుఁదమయింటనే బహిష్కృతరీతిని వేఱుగదిలో కాపురముంచి అన్నపానాదులు శూద్రస్త్రీకివలె నేయిచ్చుచుండిరి ఇంతట నానాటికి గర్భముదిరి మాసపూర్తిని విధివశంబున నొక పుణ్యదినమున నొకపురుషశిశువావితంతుగర్భమున వెలువడి మాతృమాతామహమాతామహులవలన బహుగారాబముతోఁ బెంచఁబడి యుపనయనమునకీడుమించిన పదిరెండువత్సరముల ప్రాయఁపువాడయ్యెనట ఈచిన్నవాడు తనతల్లిచే నిజమతపారంపర్యత్వేనవచ్చుచున్న సుదర్శనాచార్యులని నామకరణముచేయబడగా తానుతనపేరు హరదత్తాచార్యులని చెప్పుకొనుచుండువాడు (హరదత్తమనగాసుదర్శనము విష్ణువు వెయ్యికమలములతో శివార్చనచేయుచు నందులో నొకకమలమంతరించగా తననేత్రమునుసమర్పించి శివునివలన పద్మమునే నేత్రముగా పొంది పద్మాక్షుడనునామముకలవాడును సుదర్శనమను చక్రమును పొంది చక్రధరుండును అయ్యెనని పురాణప్రసిద్ధము) తల్లి తనముఖమున తిరుమణి తిరుచూర్ణము పెట్టితే తానవి చెరిపివైచుకొని విభూతిరేఖలనుంచుకొనువాడట ఇదిచూచి యిరుగుపొరుగువైష్ణవాంగనలు వీడెవడో స్మార్తునికి గూఢజుడని యనుకొనువారట. ఇట్లుకొంతకాలము గతించినపిమ్మటఁదన

కుపనయనము లేకపోవుటయు నిరుగుపొరుగువారను కొనుమాటలు నువిని యు అప్పటికి పదునాలేండ్లవయస్సు నిండినయా బాలుకు ఒకానొకదినము నపురపాలకుడగు రాజునొద్దకుబోయి " హరిహర తారతమ్యవిషయము లో పెద్దలను నేనుకొన్ని ప్రశ్నలనడుగబోవుచున్నాను అందుకయి పీంబై ష్ణవవీరశైవుల నెల్లరను పిలిపించవలెను. సభాస్థలమునకొక పెద్ద పాత్రగో య్యిత్రవ్వించి దానినిండా యెఱ్ఱనిచింత నిప్పులురగులబెట్టించి యుంచ వలెను" అనికోరగా రాజట్లుతక్షణమే సర్వమును సిద్ధముచేయగా హ రదత్తాచార్యులు తనతల్లినిచేయిపట్టుకొని యగ్నికుండములోనికిది౦ వి కూర్చుండబెట్టి యామెతొడపైనితాను కూర్చుండి పట్టణపురాజును పుర జనులు సమస్తమైనవారును సర్వపండితులును కూడియున్నయాసభ యందు తానును తనతల్లియు నగ్నికుండములోనుండియే " వృద్ధాన్ శృతిస్మృతి పురాణపశేషభాషా నిశ్శేషబుద్ధికుశలాన్" అను సీగ్రంథపు నాంది శ్లోకములో సభావందనముచేసి " ఏకస్సముద్రసలిలే వటపత్రశా యీ" అను మొదటిప్రశ్నయగు శ్లోకము మొదలుకొని శతశ్లోకియను పేర నూటికిపైగా ప్రశ్నలడిగెను. అప్పటికి కూడియున్నసభవారందరు నిరుత్తరులేగాని యొకరును వానికిబదులుచెప్పినవారు లేకపోయిరి. (ఇ ప్పటికిని చాలామందిట్లోకములువచ్చును. లోకమందనేక ప్రతులున్నవి ప్రతివారును శ్లోకములుచదివి హరదత్తాచార్యులవారి సామర్థ్యమునకు ను చమత్కృతికిని సంతసించువారేగాని విష్ణుప్రాశస్త్యమును సూచిం చు నొకశ్లోకమునైనను రచించినవారులేకపోయిరి) ఇట్లందరు నిరుత్త రులు కాగా తనసామర్థ్యమును తల్లియొక్క నిర్దోషపు లోకాతీత నిర్మల శీలత్వమును లోకమునకు వెల్లడిచేసిన హరదత్తాచార్యులవారిని సాక్షా త్తు పరశివుని యవతారముగా సకలజనులు భావించుచుంటయేగాక అతని బోధలయందు మిగులనాదరముకలవారయి యుండువారట. ఇట్లుకొంత కాలమాయన భూమియందుండి తానసేకులకనేక బోధలుచేయుచు గొ

న్నిగ్రంథములునై తమురచించి తనపేరు శాశ్వతముగానుండునటుల చేసెను కాని శివకేశవులయందు భేదబుద్ధులు లేక యుభయులను ఉభయమతములవారు నేకభావముతో గనునట్లుచేసి తానవతారము చాలించెనట హరదత్తసూత్రములో లేక భాష్యములో నేటికిని వాడుకలోనున్నవనియు దాము వానిని చదువుచుందుమనియు తర్క వ్యాకరణాది పండితులు చెప్పుచుండుట నేనును వినుచున్నవాడను నేను పండితుడను కాకపోవుట చే నవి చదువలేను నిజమయినది కాకపోయినను ఈహరదత్తాచార్యులకథ యీరీతి ననేకులు చెప్పుకొనుట నేనువినియుంటిని గనుక నిచట వ్రాసితిని నిజానిజములేర్పరుచుకొను భారము చదువరులదేను. ఈహరదత్త శ్లోకములనేకములున్నవనియు అందుకొన్నిమాత్రమే తమకువచ్చునని యు ననేకులు కొన్నికొన్ని శ్లోకములిప్పటికిని చదువుచున్నారు. ఎవరి వద్దనూ వినను కొన్ని చిల్లరశ్లోకములే గాని పూర్ణమైనప్రతియొక్కడను పొందుటయరిదిగానున్నది.

మదీయగ్రంథలబ్ధప్రకారము.

పైనిరూపించిన హరదత్తాచార్యులవారిచే రచితములగు శివప్రాశస్త్యప్రతిపాదకశ్లోకములు నూరనికొందరు నూటయిరువది యనికొందఱు ఇట్లనేకులనేకవిధములుగా. చెప్పుచుమచ్చుకుమాత్రం "గాఢాంధకారసమనీల" యను 7-వ శ్లోకమును "ఏకఃపశౌభువనభీకరకాలకూటం" అను 80-వ శ్లోకమును "మృత్యుంనివార్య" అను 88-వ శ్లోకమును ఇట్లుసుమారైదారు శ్లోకములుమాత్రము చదువుట నేనువినుచుంటిని ఇట్లుండగా క్రీ శ. 1899-వ సంవత్సరములో నేను విశాఖపట్నం జిల్లా యలమంచిలి గ్రామములో నివాసముగానుండుకాలమున అప్పటికక్కడనున్న లోకల్ మెడికల్ ఆఫీసరు అల్లిక- సీతారామస్వామినాయుడుగారి ప్రోత్సాహముచేత వారింటనే కాలక్షేపార్థము మేము ప్రతిదినము

నను రాత్రి భారతము పురాణముగా జదువుకొనుచుండువారము. ఆపు రాణసమయమం దొకనాడు ప్రసంగవశమున శివకేశవ తారతమ్యవిషయముగా శివమతాభిమానులును దేవశిల్పికులోద్భవులును అక్కడ మునసబుకోర్టువాజరుగారునగు చేబోలు శ్రీరాములుగారు పైనవివరించిన మూడుశ్లోకములును చదివి "ఇవి పూర్ణముగానున్న వ్రాతప్రతినాకు దొరికినమొదల నేనచ్చువేయించి లోకమునకు ప్రకటింతు" ననితమ యభిప్రాయమునుకనపర్చిరి. ఆవెంటనే నేను విశాఖపట్నంలో కాపురమున్న నాయన్నగారగు సోమలింగశాస్త్రిగారి పేర వ్రాసి యీశ్లోకములను దొరికినన్ని వ్రాసిపంపించుమనికోరగా వారు "హరిహర తారతమ్యశతశ్లోకి" యనుపేరుతో విశాఖపట్నంకాపురస్థులగు పరిటి జగన్నాథంగారను నొకబ్రాహ్మణునియొద్దనున్న ప్రతికి నకలువ్రాయించి నాకంపిరి. ప్రతిశ్లోకమునకు ప్రతిపదార్థములోనచ్చువేయించి ప్రకటింపవలెనన్న యూహతో సదరు చేబోలు శ్రీరాములుగారు కొన్నిశ్లోకములకుమాత్రము నాచేతనే చెప్పించి టీకవ్రాసి యింతలో లౌకికవ్యాపారాంతరములచే వారును నేనును విడిపోయినందున మరి వ్రాయలేదు. ఆ ప్రతి వారివద్దనే యుండిపోయినది. ఇట్లు బహుకాలముజరుగగా క్రీ॥శ॥ 1912-వ సంవత్సరముఅక్టోబరు నెలలో నేను కార్యాంతరముచే చిత్తూరుజిల్లా పుంగనూరు జమీందారువారి వద్దకుబోయి అక్కడ వారిగురువులును కిరీటస్వాములవారనను పేరుగల యొకవీరశైవశిఖామణియొద్ద కన్నడలిపిలోనచ్చుకడ్డ ప్రతియొకటిచూచితిని అందులోకన్నడభాషలో వారువ్రాసినపీఠికలో నీశ్లోకములు అప్పయదీక్షితప్రణీతములని వ్రాసిరి. ఇదియెంతమట్టుకునిజమో తెలియదు నాయొద్దనున్న ప్రతిమాత్రము స్పష్టముగా నిందువివరింపబడినప్రకారము హరిదత్తాచార్యప్రణీతములయినట్టుకనపడుచున్నది. పిమ్మట క్రీ॥ శ॥ 1913-వ సంవత్సరం మార్చి నెలలో నేను నెల్లూరుకు కార్యాంతముచే బోయి అచ్చటనాకుకా

తాత్కాలిక స్నేహితులుగా నేర్పడిన రిటైర్డుసబుఅసిస్టెంటుసర్జను అండుమెడికల్ ప్రాక్టిషనరు (Retired Sub-Assistant Surgeon and Medical Practitioner) ను సత్యవిజయమను పేర హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము శుద్ధాంధ్రకావ్యముగాను మఱియు ననేక గ్రంథములను రచించి కవిలోకములో ఖ్యాతిజెందిన కులాలకులోద్భవులగు అయ్యనకోటపార్థసారధి శెట్టిగారి మేడపైని నేను బసచేసియుండగా నొకదినమున వారివద్ద వారి స్నేహితులగు శ్రీ వ. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారిచే వారికొసంగబడినదియు కాళహస్తిలో నెవరివద్దనో యున్న ప్రతికినకలు నగు సీశ్లోకములు 80 గల ప్రతియొకటి నేను చూచితిని. సదరు శెట్టిగారును వారిస్నేహితులగు నెల్లూరు డిస్ట్రిక్టు ఫారస్టు ఆఫీసులో ఎక్కౌంటెంటునగు దుగ్గా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారును వీనికి తెనుగుపద్యములు చేయదలచి పదిపండ్రెండు పద్యములకు మాత్రము తర్జుమా వ్రాసి యితరవ్యాపకములచే మఱి యీ దృష్టిలేక వ్రాయరైరి. తాత్కాలిక ప్రసంగవశమున నాయొద్దనున్న కాపీ విషయమయి నేను వారితో చెప్పి వెంటనే సదరుప్రతిపంపించమని పైన చెప్పిన చెబోలు-శ్రీరాములు గారిపేర వ్రాయగా, వారుపోస్టు ప్యాకెట్టుగా ప్రతినొకటిపంపించిరి. నూఱుశ్లోకములుగల ప్రతియొక్క-సదరు ప్యాకెట్టు నెల్లూరులో 1913 సం॥ మార్చి 27 తేది ప్రాతఃకాలమున నాకందినది. ఆదినముననే, పార్థసారధి శెట్టిగారి ప్రతిని నాప్రతిని సంప్రతించగా, దీనిలో లేనివి దానిలోను దానిలో లేనివిదీనిలోను చేర్చి మొత్తముమీద 105 శ్లోకములైనవి. నూటికిపైన యెక్కుయున్నను శతకమను పేరుతోనే గ్రంథమొప్పుచుండును గనుక శతశ్లోకియని వారదత్తాచార్యుల వారుపెట్టిన పేరునే యుంచితిని గాని పేరుమార్చలేదు. పార్థసారధి శెట్టిగారు నాప్రతిచూచి తెనుగుపద్యములు చేయు భారము నాపయినేయుంచినందున ఆరాత్రియే మూర్చుండి నూటయయిదు శ్లోకములకు పద్యములువ్రాసి, మఱునాడుదయమున వారికగుపరచితిని సాధ్యమగునంతత్వర

తో నేను సుపద్యములతోను, లఘుతాత్పర్యములతోను, వీటిని ప్రచురపరచిన బాగుండునని తలచి, ముద్రించుటకు వలయు ద్రవ్యసహాయమును కెవరిని కోరుదునని యోచించుచుంటిని గాని నెల్లూరున దీని ముద్రించుటకు తగిన సహాయసంపత్తి నొసగువారలు నాకు లభించలేదు నేను సామాన్యుల నట్టిసహాయవిషయము యాచించనూలేను. ఇకనీగ్రంథము ముద్రితమయిన రీతియు తన్ముద్రణంబునకు వలయుధనసహాయము చేసిన మహానుభావుల యౌదార్యాతిశయములను వారిని నేనట్టి సహాయము కోరుటకు గలిగిన యవసరమును, ఈ దిగువ వివరించెద. అది చదివిన వారు గ్రంథపోషకుల యుదారశీలత్వంబున కమితాశ్చర్య ధుర్యులు కాకపోరు. ఇట్టి యౌదార్య గాంభీర్యస్వభావులగు మహారాజులెక్కడెక్కడనో యొక్కరొక్కరుండినగాని యిట్టి యపూర్వగ్రంథములు లోకములో ప్రకటింపబడునెట్లు?

గ్రంధముద్రితక్రమము.

ఈ గ్రంథముద్రించుటకు ద్రవ్యసహాయము చేసినవారు నెల్లూరు మండలాంతర్గత శ్రీ వెంకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరులగు శ్రీమహారాజా శ్రీ వెలుగోటి శ్రీ రాజగోపాల కృష్ణయాచేంద్ర బహద్దర్ పంచహజార్ మన్సబుదార్ K. C. I. E. వారు ఈమహాప్రభువువారి యౌదార్యాతిశయముల నతిశయోక్తిగాక స్వభావోక్తిగా వర్ణించుటకు వేయినోళ్లుగల యాశేషుడైనను చాలడన మంద ప్రజ్ఞుడనగు నేనేమి వర్ణించగలను. ఐనను నాయోపికకొలది నాకు తెలిసినంతమట్టుకు యథార్థముగా కించిత్తు వక్కాణించెద. ఈ వెంకటగిరి సంస్థానము బహు ప్రాచీనమైనదియు వీరిపూర్వులు స్వతంత్ర రాజులై చిరకాలము ధరనేలిన మహారాజులన్న యంశము నేను చెప్పనక్కరలేక చరిత్రలే చెప్పుచున్నవి. ఆదినుండియు సంస్థానాధీశ్వరుల విద్యాదానమునకు మేరలేదు. వీరియందు విద్వా

రణశక్తియేగాక విద్వదాకర్షణశక్తి బహుప్రబలముగానుండెడిదని
నాకుఁదోచుచున్నది ఎట్లనఁగా,

ఉ॥ "ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల- కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములు గొన్ని పుచ్చుకొని- సొక్కి శరీరము వాసి కాలుచే
సమ్మెట వ్రేటులంబడక- సమ్మతి శ్రీహరికిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెరపోతరాజొకఁడు- భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్॥"

అని శ్రీమద్భాగవతమును రచియించిన సహజపాండిత్యప్రభావుడగు బ
మ్మెరపోతనామాత్య మహాకవి బహ్వంతర్ముఖుడును భక్తాగ్రేసరుడును
నరస్తుతి పరాఙ్ముఖుడన్నమాట లోకప్రసిద్ధమేగదా. ఆమహాకవివలన
నేదైనొక గ్రంధము కృతిఁబొందుదమని అప్పటిరాజులనేకులనేక ప్రయ
త్నములుచేసినను అవియెల్ల వ్యర్థయయ్యెననియు నతడు తనగాటమైన
దారిద్ర్యమునైనను బహుసహనభావముతో నోర్చెనుగాని యొకరా
జునైనను నుతించి యతనివలన ధనము స్వీకరించినవాడుకాడన్నసం
గతి నేను చెప్పనక్కరలేదు. అట్టిమహానుభావుడు తనంతన తానే యభ
ర్థితుడుగా అప్పటి ఈవెంకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరులగు సర్వజ్ఞసింగభూ
పాలశిఖామణికేగదా యొకగ్రంధమును కృతియొసంగెను హా! యేమి
యీప్రభువుల విద్వదాకర్షణశక్తి! తత్కాలపు ప్రభువులేకను సర్వ
ప్రయత్నములఁ బొందనేరని బమ్మెరపోతనామాత్య కవికృతిని వీరప్ర
యత్నముగా బొందగలిగిరి. మఱియు నీసంస్థానప్రభువులు కేవలవిద్వ
దాదరణముకలవారేగాక తాముస్వయం విద్వాంసులైనట్టును తోఁచెడిని
"విద్యానేవవిజానాతి విద్వజ్జన పరిశ్రమం" అనుటనిజమేగదా. తామువి
ద్వాంసులగుటచేనే వీరు విద్వాంసులనాదరించుట. వీరి విద్వత్త్వము
నకు, శ్రీనాథునివంటి నిరంకుశప్రతిభావంతుడగు మహాప్రౌఢకవియే
పైఁజెప్పిన సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిదర్శింపబోవుచు స్వయంపండితులగు

వారిసభయందు తనకేమి పరాభవము గలుగునోయని తన యిష్టదేవత యగు సరస్వతిని.

సీ॥ "దీనారటంకాల—దీర్థమాడించిరి దక్షిణాధీశుము—ద్యాలకాల పలుకతోడై శాంధ్రి—భాషామహాకావ్య నైషధగ్రంథసం—దర్భమునను పగులగొట్టించితు—ద్భటవివాదప్రౌఢి గౌడడిండిమభట్టు—కంచుఢక్క చంద్రశేఖరక్రియా—శక్తి రాయలయొద్ద బాదుకొల్పితిసార్వ—భౌమబిరుద

గీ॥ మెట్టుల మెప్పించెదో నన్ను—నీకవిూద రావుసింగమహీపాలు—ధీవిశాలు నిందుకొలువున నెలకొని—యుండిసీవు పరసపద్గుణ నికురుంబ— శారదాంబ॥"

అని ముందుగా ప్రార్థించుకొని భయపడుచు వెళ్లినట్టుల నాతనిచరిత్రచ దివినవారికందఱికినివిశదమేగదా ఈసర్వజ్ఞభూపాలుడురచించినగ్రంథ ములలో ముఖ్యమైనది సింగభూపాలీయమనుచమత్కారచంద్రిక (అలం కారశాస్త్రము). అయితే పూర్వులవిషయమయి పైనచెప్పిన యంశ ములటుండగా, ప్రస్తుతపు ప్రభువులగు శ్రీరాజగోపాల కృష్ణయాచేం ద్రులవారియందు, తమపూర్వులకుఁగల విద్వదారణ విద్వదాకర్షణ స్వయంవిద్వత్త్వములను గుణములు గలవో లేవో విచారించవలసియు న్నది. ఈప్రభువువారిదర్శనము నాకులభించక పూర్వమే వీరియొక్క ఖ్యాతిశయములు తమపూర్వుల గుణాతిశయములకు వన్నెదెచ్చునవి గాని యినుమంతయుఁ దీసిపోవునవికావని నేను నిశ్చయించితిని. పులి జాతిలో పులిపిల్లపుట్టునుగాని లేడిపిల్లపుట్టునా? ఆకాశమందలి నక్షత్ర ములను భూమియందలి యిసుకరేణువులనైన లెక్కింపవచ్చును గాని వీరిసుగుణ సంపత్తిని లెక్కించుటకు శక్యముకాదు. ఇదియతిశయోక్తి కాదు. కేవలమునిజము. ఒక్కనిదర్శనముచూదుము. ప్రకృతమున మనదే

కముందున్న జమీందారుల ననేకులను మనమెరిగియున్నారము చూచి యున్నాము, వారివారి యాదాయములును వారివారి వేషభాషలును వారివారి యౌదార్యాతిశయములును వారివారి యాచారసంపత్తియు వేఱువేఱ వ్రాయనక్కర లేదు. సర్వజనవిదితములే. అందరునవీనాచారపరాయణులే గాని పూర్వాచారపారీణులు కారుగదా ప్రస్తుతపు నాగరికతయొక్క ధర్మమెట్టిదో చూచుడు. చదువు సాములు లేని మూర్ఖుడగు దారిబోవు కూలివాడైనను సోడాబుడ్డి త్రాగువాడేగదా. అట్టిస్థితిలో అగర్భశ్రీమంతులు నాంగ్లేయభాషాపారంగతులు నగు నవనాగరికులమాట చెప్పనేల. ప్రస్తుతము పంచాశద్వర్షాతీతవయోవస్థయందుండి హూణభాషాసమాన పాండిత్యమును గలిగి నవనాగరికులతో సదా యేదో యొకవిధముగా సంగదోషముకూడా కలిగియున్న యీమహారాజావారికి తమ బాల్యాదారభ్య నేటికిని సోడాబుడ్డిఅన్నమాటయే చెవినిబడకూడదట. ఇకవీరిసుగుణసంపత్తి వేఱ చెప్పవలెనా వీరివిదత్త్వమును రసగ్రహణ పారీణత్వమునుగూర్చి కొంత చర్చింపవలసియున్నది. అడవియుసిరికాయయు సముద్రపుటుప్పును మనయింటిలో గలుసుకొని యూరగాయయై మనయుదరములోనికిజు యానందముకలిగించునటుల రాజులు మహారాజులునగు జమీందార్లకు పుట్టిల్లగు విశాఖపట్నంజిల్లా కాపురస్థుడనగు నేను బమ్మెరపోతనామాత్యునివంటి యసాధారణసామర్థ్యములేనివాడనైనను, అతనివలెనరస్తుతిపరాఙ్ముఖత్వము కొంతవరకుజరిపాలించుకొనుచుండి నా నివాసపుజిల్లాగాక మఱి మూడుజిల్లాలకుపైగానున్న నెల్లూరుజిల్లాలోని యీ వెంకటగిరికివచ్చి యీప్రభువువారి గుణాతిశయములకు మెచ్చి వీరిని శ్లాఘింపగడగుటయే వీరిసుగుణసంపత్తికి విద్యాదారణాది గుణగ్రహణపారీణత్వమునకు ప్రబలనిదర్శనము వీరియౌదార్యాతిశయములను నేను వేఱువేఱుగా వ్రాయవలెనన్నచో నెండ్లును పూండ్లును చాలవు. ఈవిషయములో నాకలంకార శాస్త్ర

ములోని యొకయలంకారము స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది. అదియేదియన అప్రస్తుతవస్తు ప్రశంసాలంకారము. అనగా ఒకవస్తువుయొక్క గుణము చెప్పవలసివచ్చినపుడు ప్రస్తుతమగు నావస్తువునువిడిచి యప్రస్తుతమగు మఱియొకవస్తువునుగూర్చి విస్తరించిచెప్పుచు ప్రస్తుతపువస్తువుయొక్క గుణమును గనపఱచుట. ఇప్పుడుచదువరులందరునువిని చదివి యానందించతగినదియు మహౌదార్యాది గుణప్రతిపాదకమునగు మహారాజావారి చరిత్రమటుంచి చదువరులకు విననుచదువను విసువుగలుగజేయునదియు అనవసరమగునదియు నిర్గుణ ప్రతిపాదకమునగు నా మందభాగ్యుని చరితమువెల్లడిచేయుచు తద్ద్వారా శ్రీమహారాజావారి యపూర్వౌదార్యాది సుగుణముల లోకవిదితములు చేయదలంచితిని గనుక ఓచదువరులారా, కించిత్తు కాలవిళంబమగునని యోచక సావకాశముగా నిందుక్రింద సాధ్యమగునంతక్లుప్తముగా వ్రాయబడిన మదీయ చరితసాంతముగాచదివి అందు శ్రీవారి యౌదార్యాతిశయములను గ్రహించి యానందింపుడు. అదిచదివిన మీకు వీరిచరిత్రమువ్రాయుటకు నాకేకాదెవ్వరికిని శక్యముకాదన్న సంగతివిశదముకాగలదు.

నాదివిశాఖపట్ణము కాపురస్థలము మాయింటిపేరు పూడిపెద్దివారు నాపేరులింగమూర్తిపంతులు (వ్యావహారికనామము) సోమేశ్వరశర్మ (సంధ్యావందన ప్రవరనామము) భారద్వాజనగోత్రము కోనసీమ ద్రావిడులము ఆంగ్లేయభాషలో ననేకపరీక్షలుప్యాసయి గవర్నమెంటు సాల్టు అబుకారీసబు యిన్స్పెక్టరుగా పది సం॥రము లుద్యోగముజేసి కాలవశమున దానికి విఘాతమురాగా యితరవ్యాపకమున కాలక్షేపము చేయుచున్నవాడను. వ్యాపారసంబంధమున ఇండియా, బర్మా, సిలోను దేశము లామూలాగ్రముగాదిరిగి ఆదేశముల విశేషములు జనుల దేశభాషలుఆచారములు మొదలగునవి బాగుగానెఱుగుదును. శ్లో॥ ‘‘యస్తు

పర్యటతే దేశాన్ యస్తు సేవేతపండితాన్ తస్యవిస్తారితా బుద్ధి స్తైలబిందు రివాంభసి" అన్నటుల నాకువిశేషముగాబుద్ధి కలుగకపోయినను లోకజ్ఞానము చాలామట్టుకు తెలిసినది. నాకు వివాహముకాకమునుపే పదునాలుగు సంవత్సరములు వయస్సునందప్రయత్నముగా నాయందే యొకపుత్రిక యుద్భవించినది. అబిడ్డపే రుభయభాషానవాటకవిత అవివాహితకన్యక తన్నునేబోషింపకకున్నను తనంతన తానేవృద్ధియగుచు నన్ను విడువక వయసునగన్న బిడ్డలుగాని వయసునఁగూడఁబెట్టిన ధనముగాని వార్ధక్యమునఁ బనికివచ్చునన్నటుల నాకవితాకన్యక యిప్పటికిముప్పదినాలుగు సం॥రములప్రాయముగలదై శ్లో॥ "ఆషోడశాద్భవేద్బాలా తరుణీత్రింశతామతా। పంచపంచాశతాప్రౌఢాభవేద్వృద్ధా తతఃపరం" అన్నశాస్త్రప్రకారము ప్రౌఢత్వమున నడుగుపెట్టి శ్లో॥ ఫలమూలాదిభిర్బాలా తరుణీరతియోగతః ప్రేమదానాదిభిః ప్రౌఢావృద్ధాచదృఢతాడనాత్॥ అన్నటుల తనయం దవ్యాజప్రేమమును అనన్యసాధారణదాతృత్వమును గనబరుచుచున్న శ్రీమహారాజా శ్రీవెలుగోటి శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచేంద్రులవారినివరించి పండితంమన్యమానులును రసికాగ్రగణ్యులునగువారిని తాను తనియింపఁజాలకున్నను దీనాలాపములచేఁ దనయందు వారియనుగ్రహమును సంపాదించి తనజనకుఁడనగు నాకువయసునఁ గూడఁబెట్టిన ధనములేకున్నను బాల్యమునఁబుట్టినకన్యతానుగనుక యిప్పుడు ప్రౌఢదశయందున్నతాను వార్ధకదశయందున్న నన్ను బోషించుటకుఁ గడఁగినది.

"ఉ॥ భూపతిఁజంపితి న్మగడు- భూరిభుజంగము చేతఁజచ్చెఁదా
నాపదఁజెందియుట్టు లుద-యార్కుని పట్టణముఁజేరి వేశ్యనై
పాపముగట్టుకొంటిఁదన-పట్టివిటుండని చెట్టఁబట్టి సం
తాపమునొంది యగ్గిఁబడి-దగ్ధముగాకిటు గొల్లభామనై
యీపనిగొప్పుకొంటి నృప-తీవగ పేటికి జల్లచిందినన్"॥

అని చల్లకుండ నెత్తిఁబెట్టుకొనిపోవుచున్న గొల్లభామ ప్రమాదవశమున తక్రఘటము భిన్నమయి కారిపోయిన మజ్జిగను చూచి మందహాసము చే యుటఁజూచి పట్నపురాణియేలనవ్వెదవని యడిగిన ప్రశ్నకు జెప్పినయుత్త రము రీతిని ఆరంభమునుంచి కొటివరకు నాయుదంతమంతయు వ్రాసిన నది యొక భారతమగును గాన నదిమాని నాకవితాకన్య శ్రీప్రభువా రిని వరించిన సందర్భము మాత్రము వ్రాసెదను. ఉద్యోగము చేసిన దిన ములలో ననేకమంది యూరోపియ నాఫీసర్లను మెప్పించి వారివల్ల ననేక బహుమానములను పొంది యీమధ్య చెన్నపట్నం రివిన్యూబోర్డు ఆఫీసులో నవరేటురివిన్యూసెక్రిటరిగానుండి ప్రస్తుతము నాగపట్నండివి జను అసిష్టంటుకమీషనరుగానున్న "R. G. A. Thompson" దొర గారివల్ల "A man of extraordinary genius" అసాధారణప్రజ్ఞగల వాడనికితాబును పొంది కవితావిషయములో శుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచ నకుశచరిత్రాద్యనేకాంధ్ర గ్రంథకర్తయగు మచ్చ వెంకటకవిగారివలన పర్లాకిమిడి రాజసభలోను రీడింగురూములోను నిజగురువుగాఁబరిగణిం పఁబడి 'కవిగురువ'ను బిరుదును, శ్రీవిరూపాక్షపీఠాధికారులగు శ్రీశంక రాచార్యస్వాముల వారివలన 'అపరకాళిదాస'ను బిరుదును, మదీయా గమశాస్త్రోపాధ్యాయులును శ్రీకామేశ్వరీపురుషావతారులునగు శ్రీకత్తి కామేశ్వరశాస్త్రిగారివలన 'సమస్తాగమ సర్వతంత్రస్వతంత్రుఁ'డను బి రుదును పొంది, బహుజనపోషకత్వమున జీవించుచుండిన నేను సుమారు రెండు సం॥రములనుంచి హరిశ్చంద్రనలయుధిష్ఠిరాదులవలె విధిప్రాపి తములగు కొన్ని యిడుములకు లోనయినవాడనయి తుఫానుదెబ్బతిని మహాసముద్రమున మునుగుచున్న యోడకు ద్వీపమువలె నాకెవ్వరేదుగ డ కాగలరని విచారించుసమయమున నిప్పటిరాజులను మహారాజులను పరికించి వారివారియందుగల గుణాగుణములందలపోసి తనమదికెవ్వ రును నచ్చనందున సమస్త సద్గుణలతాజాలాలవాలుండును అన్వర్థ

రాజగోపాలుఁడు* (రాజ+గో+పాల) నగు శ్రీరాజగోపాల మహా
ప్రభువువారి గుణాతిశయములకుమెచ్చి వారిని తాను స్వయంవరింతు
నని నాకవితాకన్య నాకుధైర్యముకలిగించి యీదిగువవివరించిన రీతిని
వారిలోముచ్చటింపఁగడఁగినది శరణాగతరక్షణము రాజులకు నైసర్గిక
ముగనుకను శరణన్నవానిని రాజు తప్పకరక్షించు నను ధైర్యముతో
శరణార్థులు ముందుగారాజులయొద్ద 'శరణు' అని వారివల్ల నభయప్ర
దానముగొని పిమ్మట తమయాపద నివేదింతురు. అర్జునునియొద్ద గ
యుడు శరణుఁజొచ్చినవిధంబిట్టిదేగదా, అట్లనే నేనొక పెనుభూతము
చే బాధింపఁబడుచుండి భూతనాథుడగు భేతాళునివలెనే యదేపేరుతో
వెలసిన శ్రీభేతాళనాయనివారు వీరికివంశకర్తలు గనుక నాభూతభయ
విముక్తికై తద్భయవిమోచనులగు వీరినిశరణుఁజొచ్చి తోఁచినట్లు
శరణాగతాష్టకమున విన్నవించితిని.

శ ర ణా గ తా ష్ట క ము.

అనుష్టుప్శ్లోకములు.

౧ శ్రీవేంకటగిరిఖ్యాత పూజ్యరాజ్యప్రతిష్ఠిత। రాజగోపాలయాచేం
ద్ర త్రాహిమాం శరణాగతం ॥ ౨. గోపాలకృష్ణబిరుదస్య గోపాలన
సమాశ్రయ। గోపాలకృష్ణ యాచేంద్ర త్రాహిమాం శరణాగతం ॥ 3.
రాజగోపాలకృష్ణాఖ్య యాచేంద్రబిరుదప్రథ। మహారాజకృపాసింధో
త్రా॥ ౪. కృష్ణాంఘ్రిపూజనేఽసక్త కృష్ణాంఘ్రిద్వయనీరజ। కృష్ణయా
చేంద్ర భూమీంద్ర త్రా॥ ౫. గోవిందకృష్ణయాచేంద్ర తాతగోవింద

---

* రాజ= (ఇతర) రాజులను గో=గోవులను (గోశబ్దము పృథివపర్యాయమును గలదు) పాల=పాలించువాడు, అనగా గోపాలుడు గోవులనెట్లు మంచిప్రోవును త్రిప్పుచుండునో అట్లితడు సుగుణసంపత్తిచే నితరరాజులకుమంచిమార్గము కనబరచుచున్నవాడనుట.

తానుగ । గోబృందబృందకృష్ణోర్మిద త్రా॥ ౬. *రత్నదీపాయమానశ్రీ తెలుగోటికులాన్వయో* రాజగోపాలరాంజేంద్ర త్రా॥ ౭. వందారుజన సందోహ శ్రితానాంసురభూరుహ । రాజాధిరాజతిలక త్రా॥ ౮. గోపాలాంశ సముద్భూత గోపాలనసమక్షమ । గోపాలనామవిఖ్యాత త్రాహిమాం శరణాగతం ॥

పూడిపెద్దన్వయేజాతం । లింగమూర్త్యవనీసురం.

రాజగోపాలయాచేంద్ర । త్రాహిమాంశరణాగతం.

---

* రత్నదీపస్తు చంద్రేప్యా దన్వయం దుగ్ధవారిధౌ ।

స్తుతిః.

శ్లో॥ మహారాజశ్రీమద్భువనవిచరచ్చారుయశసా విరాజన్నానా దిక్ ద్విపనికర దంతా మల రుచే । భువి శ్రీతెల్గోట్యన్వయమణిత గోపాల ఘృణయా భవద్వీపం మహ్యాం జలనిధి నిమజ్జత్తరణయే ॥ ౧ ॥

శ్లో॥ దివాభీతా భీతా స్త్వదసమ నగర్యాం ప్రతిదినం కులే జాతా జాతా స్సకల మనుజానాంచ జనగణే।గుణానీతా నీతా స్స్వయ మిహ భవద్దర్శన ధియా ప్రభో గోపాల త్వం యది వససి రాజత్ న్వభవనే ॥౨॥

శ్లో॥ విద్వద్రాజశిఖామణే తవయశః కాంతా స్వయం భ్రామతి శైవా లాలక నైల్యదృష్టి వశతో గంగాంచ వాణీం హసా। స్వచ్ఛాత్త్రియ సువృష్ట గ్యాత్రగరిమా రోదోంతరాళేఽనిశం వ్యాప్త్వా సంచరతి క్రమేణ బహుధా గోపాలకృష్ణాభిధా ॥ 3॥

శ్లో॥ శృత్వా జన్మం తవ గుణ గణే ప్యాత్మనో యాచశబ్దా దాధిక్యత్వం నయన యుగళా ద్వీక్షితుం శక్తిహీనః। త్వామింద్ర స్సః కిలన తపసా నేత్రసాహస్ర మచిరా ల్లబ్ధ్వా భాతి ప్రముదితహృదా రాజగోపాలభూప ॥ ౪॥

శ్లో॥ కస్యేయం తరుణి ప్రియో శృణు మహీపాలాగ్రణీ ఖ్యాతశే భాతి శ్రీవెలుగోటి వంశజలధౌ రాకాసుధాదీధితిః । యాచేంద్రః కరుణాంబురాశి రధికో గోపాలకృష్ణాహ్వయ । స్తస్య స్వచ్ఛ యశస్సతీతి సతతం జల్పంతి నాకే స్త్రియః ॥ ౫॥

కవిజనసామాన్యసీసపంచకస్తుతి.

సీ॥ శ్రీమదశేషవిశేషవిద్యావిగాఢ పండితశ్రేణిపరసదనర। బహురాజ్యభారనిర్వాహదక్షత్వ మతిభుజబలయుత మంత్రులమర చిత్రగుప్తసమాన చిత్రవిచిత్రలే ఖనసుప్రసిద్ధలేఖకులుదనర। కాంచనరత్నవికాసహాసితవజ్ర పీఠకాంచనరత్నపీఠిదనర। పండితాగ్రణిధారణీపాల ఘనుడు। వగుచుఁజేరోలగంబుండు నవనివిభుడు। భవ్యవెలుగోటిరాజగోపాలకృష్ణ, నామయాచేంద్రబిరుదరాజ్మౌళికిమతి॥౧॥

సీ। విష్ణ్వంశచేధాత్రి వెలయును భూవిభుండనుటకుసాక్షిమీయాహ్వయంబు। ప్రజలనుప్రజలట్లపాలించునుయెకిమీ దనుటకుసాక్షిమీయాదరణము।. భోగదేవేంద్రుడుభూమానవనాథు డనుటకుసాక్షిమీహయగజాళి । సర్వస్వతంత్రుడుసర్వంసహాభర్త యనుటకుసాక్షిమీయాజ్ఞలేఖ। అర్థిజనకల్పవృక్షముపార్థివుఁడు। భూమిననుటకుసాక్షి మీభూరిదాన। బహుళత, వెలుగోటిరాజగోపాలకృష్ణ । నామయాచేంద్ర బిరుదరాజ్మౌళివిజము।౨॥

సీ॥ కృష్ణరాయలులేనికీర్తులొందఁగఁజేయ గృష్ణాహ్వయప్రభవిష్ణుడగుచు। సారంగధరుతండ్రిసనివిలోపముఁదీర్ప రాజశబ్దముగూడ నోజదాల్చి। విక్రమార్కుడులేనివెలితిపూర్తికిదాన విక్రమ శీలనవక్రముడయి। యాచకామరభూరుహ ప్రదానమునూప యాచేంద్రబిరుదవిఖ్యాతినొంది । కవులఁబండితులనునటగాయకులను। తగినరీతినిగౌరవప్రౌఢతులఁజేసి। భవ్యవెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ । నామయాచేంద్రబిరుదరాజ్మౌళియొప్పు॥౩॥

సీ॥ రాజత్వమన్నది రాజిల్లు మీయందు దైవాత్మకత్వంబు సాక్షి గాగ । రాజత్వమన్నది రాజిల్లు మీయందు సామ్రాజ్యగరిమంబు సాక్షి గాగ । రాజత్వమన్నది రాజిల్లు మీయందు సౌందర్యదేహంబు సాక్షి గాగ । *రాజత్వమన్నది రాజిల్లు మీయందు సకలార్థసంసిద్ధి సాక్షి గాగ । రాజరాజ మహారాజ రాజవిభవ । రాజరాజాయిత శ్రీవిరాజిత భవ । భవ్య వెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ । నామయాచేంద్రబిరుదరాణ్మౌళియభవ॥౮॥

సీ॥ గోపాలకృష్ణుడే గోపాలకృష్ణుడ న్భూపాలవర్యుడై భువి జనించి । గోపాలుడే రీతి గోపాలనము సేసి గోవులఁ గాపాడు కొనుచునుండు । పాపాలు తాపాలు వదయకుండగనట్లు పురవాసులకు వస్తువుల సమృద్ధి । దాంబాలు పాలుగా దయచేసి యేపార వారి యోగక్షేమ వార్తలెఱిఁగి । ప్రజలఁ బాలించుచును గడుఁ బ్రబలుచున్న । రాజు బోలెడి రాజక రాడనుమదు । భవ్య వెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ । నామయాచేంద్రబిరుదరాణ్మౌళిఁ బ్రబలు॥౯॥

కవికిని కంసాలికిని సీసము మెత్తనగనుక యివి కవిజనసామాన్య సీసములైనవి.

పంచరత్నములు

ఉ॥ శ్రీలలనామనోవిపుల సీమవిహార మదాంధదైత్య ని
ర్మూలనకార భూధర సముద్ధరణైకగుణప్రచార శా
ధాలపనేందుమండల సుధారసతృప్త చకోర రాజగో
పాలమహామహీశు ననపాయముగ స్థితి నిమ్ము మీదయన్ ।

ర + అ + జత్వము. ర = అగ్ని (రః పుమాన్ పావకే... నానార్థరత్నమాల) అ = కారణముగాగల (అకారో బ్రహ్మ... గౌరవేంతః పురే హేతౌ... రత్నమాల) జత్వము = పుత్రత్వ. శ్రియమిచ్ఛేద్ధుతాశనాత్ అని అగ్ని దేవు డైశ్వర్య (సకలార్థసంసిద్ధి) ప్రదాత.

ఉ॥ శ్రీపాలితభక్తజాలుఁ డరిభంజనశీలుఁడు రుక్మిణీసుహృ
ల్లోలుఁడు గోపికాధరవి లుబ్ధమనోంధ సర్వకాలుఁడా
బాలమహేంద్రజాలుఁడిల నర్థిలగా వెలుగోటిరాజగో
పాల మహామహీశు నన పాయసుఖస్థితి జేయుఁగావుతన్ ॥

ఉ॥ శూలిహితుం డనారతవిశుద్ధమనస్కరతుండు కామినీ
జాలయుతుండు పార్థరథ సారథికత్వనిజప్రవర్తనా
మూలగుణాన్వితుండు కను మాయక శ్రీవెలుగోటిరాజగో
పాల మహామహీశు నన పాయసుఖస్థితిఁ గాచుగావుతన్

ఉ॥ లాలితగోపికాధరవి లాసమదాలసమంజుగాత్రలీ
లాలనదంబురాసముఖ లంపటకేళివిహారకృత్య జం
బాలభవాబ్ధిమగ్నకిత పన్నరుఁడీ వెలుగోటిరాజగో
పాల మహామహీశు నన పాయసుఖస్థితినుంచుగావుతన్॥

ఉ॥ మూలవిరాట్స్వరూపుఁడు ము ముక్షుజనేక్షణవీక్షణాను కూ
లాలయుతస్వకోటిజల జాస్త్రపరాపర సర్వపూర్ణతే
జో లసదాత్మదీప్తుఁడువ సుంధర శ్రీవెలుగోటిరాజగో
పాలమహామహీశు నన పాయసుఖస్థితిఁదన్పుగావుతన్॥

ఉ॥ నాలుగుమోములాతని ఘనంబగుజాతిని పూండిపెద్దయన్
చాలవిశాలవంశమున జన్మమునొందిన లింగమూర్తినన్
నోలినిజాశ్రితాధము న ప్పాయన శ్రీవెలుగోటి రాజగో
పాలమహామహీశు డన పాయసుఖస్థితినుంచుఁ గావుతన్॥

మత్తేభవృత్తకందగర్భసీసము.

వరమణీయాచ్ఛశుభప్రదాభరణసం రాజత్తనూసుందరాజితారి
సుకేసియాత్మీయ శోవిరాజితకకుప్ కాంతాహారభూపాధకామహాత్మ
నిజముఖాంభోరుహా నిర్గతామృతవచ స్సందీప్తవిద్యాప్రశంసకాస
రసమహీనిర్జర రాజపోషకగుణో త్సాహార్థికావప్ర దావినోది

గీ॥ విమలగుణధీర ముఖజిత హిమకర వన
దుష్టజంతుహింసక బుధ తుష్టిమహిత
శారి గజహయశుభ మహీ కాంతలసద
మల బహువిధచిహ్న నిరామయశరీర॥

ఎతుక ॥ ఈసీసపద్యములో పెద్దపాదములు నాలుగింటిలోను మొదటి యక్షర మొకటియు తుదియక్షరములు మూడునువిడిచి చదివిన మత్తేభ వృత్తమగును. గీతపద్యములో చిట్టచివరనున్న యేడక్షరములు విడిచి కంద పద్యగణ వగునను చదువుకొనిన కందపద్య మగును. ఈపద్య మిదివరకు నేనొనర్చిన "శ్రీసువర్చలాపరిణయ" మనుపద్యానుపశకావ్య మందలి శ్రీరామమూర్తికి సంబుద్ధులతోనున్న యాశ్వాసాంతపద్యము కొంచెముమార్పుతోతీసుకొన్నాను. "నావిష్ణుః పృథ్వీపతిః" అని వీరును తదంశసంభూతులుగనుకనే యీపద్యముపనికివచ్చినది.

శకట (రథ) బంధము.

కం॥ శ్రీదా గోపాలకపా। దాదిమగురులక్ష్మ్య శ్రీస-హాయా శుభకృ
న్మోదాఢ్య విగతతృష్ణ । ప్రాదుర్భావ ప్రియా స-హయ చేంద్రేంద్రా॥

ఎతుక॥ ఈబంధస్వరూప చక్రము వేసి దాని యిరుసులోని అక్షరములు చదువుకొనిన "శ్రీ గోపాలకృష్ణయాచేంద్ర" అని ప్రభువువారి పేరు వచ్చును.

వర్గపంచకరహితము.

ఉత్సాహ॥ సారసారి సారహీర- సారహాయ యశోవిశా
లా రసాస్వసారరాస్య- లాలసా రిసాహసా
హారహీర సారరైన- హాయ లాయయాహయా
శౌరిసారసాహ్వయా సు-సారశౌర్యయాశ్రయా ।

ఎతుక॥ ఈపద్యములో కచటతప లైదువర్గులనొక్క 25 అక్షరములును లేవు. శౌరిసాహ్వాయ అనునదే ప్రభువువారి పేరు. పద్యమునకున్న

నియమముచే సంతకన్న స్పష్టముగానిముడదు అర్థము సులభముగానే యున్నది గాన వ్రాయలేదు

నేను 10-1-1913 తేది సాయంకాలమున వెంకటగిరికి వెళ్లి 11 తేదిని పై శ్లోకములు పద్యములును హైస్కూలు టీచరగు అనిపిండి శ్రీరామమూర్తిపంతులు గారింట వ్రాసితిని. అప్రయత్నకృతములో సప్రయత్నకృతములో ఆయనకే తెలుసును

ఇట్లురచించిన శ్లోకములును పద్యములును శ్రీప్రభువువారికి దాఖలుచేసుకొనుచు వారిదర్శనమునే నేను గోరితినిగాని సద్యోద్రవ్య బహుమానమును కోరలేదు. అప్పటి సమయసందర్భములనుపట్టి నాకుదర్శనమిచ్చి నాతోనావకాశముగా ప్రసంగించుటకు ప్రభువువారికవకాశము లేక బాబోలు నాకు షోడశోత్తర శతార్థపారితోషిక మొసంగిరి. అహా యేమి వీరియౌదార్యము సాధారణముగా రాజులయొద్దకు బోవువారు సదరు రాజులకో వారి దివానులకో వారివారిమిత్రులవలన సిఫార్సులను గొనిపోయుకగాని తగినసన్మానము పొందలేరన్నస్థితిలో కేవలము అకృతపరిచయుడను అనానుభేయుడనగు నేను యేవిధానాలుగు వెట్టిమొట్టి పద్యములను వ్రాసిపంపినంతమాత్రమున నెంతఘనముగా గారవించిరో చూడుడు భాషాపోషకులని పేరుపొంది యొకసంఘమువారికి పదివేలరూపాయిలు త్రుణప్రాయముగానిచ్చిన మహానుభావులువీరేకదా నేనీపారితోషికమునకు సంతసించి కార్యాంతరముపైని నెల్లూరులోనుండగా నొకదినమున హరిహరతారతమ్యశేషశ్లోకులను రెంటిని ముద్రించుటవలన ద్రవ్యము స్వల్పమైనను ఖ్యాతివిశేషముగా గలుగునుగనుక వాటిని ముద్రించిన ఖ్యాతిఁబొందుటకు తగినవారీప్రభువువారే యనితలచి యీక్రిందిచంపకమాలికారూపమున విజ్ఞాపనమునంపుకొంటిని.

సంబుద్ధి.

శా॥ శ్రీలక్ష్మీశకృపాకటాక్షకలిత - శ్రీరాజగోపాల నా
నాలంకారవిభూషితాంగవిలస - న్నారీకరాందోళనో
ల్లీలాకల్పితచామరోజ్ఝితమరు - ద్విక్షేపకించిచ్చలత్
భ్రూలతమ్మాదికరాజలక్షణగణీ - భూపాలచూడామణీ॥

విజ్ఞాపనము.

చ॥ ప్రభువరలోకమందుఁగల - వైష్ణవశైవపృథఙ్మతస్థు లెం
దుభయులు నేకభావులయి - యొప్పెడివారలయందు భేదవా
గ్విభవత నెక్కుడౌ శివుఁడు - విష్ణునికన్నను విష్ణుఁడెక్కుడౌ
నభవునికన్న నంచుకల - హప్రియులై తమలోనఁ దాము శ్రో
త్రభరములైనవాదములు - రచ్చలనిచ్చలుఁ జేసి పక్షపా
తభయము లేక నేటికిని - తత్పరతన్ శివనింద వైష్ణవుల్
రభసత విష్ణునిందనుక - రంబుగ శైవులు సేయుచుందు రి
ట్లుభయులకుం బరస్పరము - నొక్కటఁ బోరు చెలంగుచుండఁ దో
ల్లి భవమునొంది వైష్ణవకు - లీనుఁడొకం డలకించియందు స
న్నిభుఁడయి సాంబమూర్తిక వ - నింగలయప్పటి శైవవైష్ణవ
ప్రభువులఁ బిల్చి వారలస - భన్ దగనడ్గను నూఱుప్రశ్నలా
యభవుని హెచ్చుఁ జూపుచు న - వన్నియునాకు లభింప వానినేఁ
బ్రభవితసౌమ్యబుద్ధినిఁ బ - రామరికంబరికించి వానికిం
బ్రభగలయాంధ్రపద్యముల - వ్రాసి యదేవిధి వైష్ణవాళికిన్
శుభదములైనవన్నియగు - శ్లోకములన్ రచియించి సర్వతా
ట్సభలను గాని పండితుల - సన్నిధిఁ గాని రవంతయైన దో
షభయముఁ దక్క యాంధ్రమునఁ - జక్కని పద్యములల్లియుంచి నా
డ భవదనూనశోధనకొ - డంబడఁగా నవియోవునన్న ధీ
ప్రభ నొకకొన్ని స్పష్టముగ - వ్రాసి భవత్సముఖంబుఁ జేరగా

సభయుత భక్తిశోభితను-సద్వినయం॥
యుభరిత్రు చంద్ర మౌక్తిక వ-పీశ్వర కల్ప హిమాద్రి వాక్ సుర
ప్రభుహాయ జాహ్నవీ భుజగ-రాడ్రజతాచల దేవదంతి నం
ది భువనకర్త్ర వాహన ఘ-నీకృతచంద్ర తుషారరాశి స
న్నిభయశశ్శోవకీనమగు- నేర్పు మియుంబరికించి సూరిప
ల్లభులపరీక్షకిచ్చి యవి-లక్షణవంతములైన సుమంబుసా
రభమునవన్నె కెక్కి భ్రమ-గ ప్రమదప్రదమైనరీతి యు
క్తిభృతశతనొప్పుచున్ మతియు-దీక్షరసాభియుతంబులైన వా
గ్విభువిని సర్వదాప్రథిత-నిర్భరపద్ధతిఁ దేజరిల్ల ము
ద్రభృతికిస్వల్పవిత్తముయ-థార్థముగానరిపోవుఁగావునన్
ద్రిభువనముల్ త్వదీయమగు-దివ్యయశోజ్జ్వలితంబులై కిమస్
సభములభూమియందుఁగల-వారునుతింపఁగ శైవవైష్ణవ
ప్రభవులువారివారికిన-వారితమార్గముపెంపునొందఁ తత్
సుభృతమతానుసారమతి-తోఁబఠియించుకొనంగ స్వా
ర్థభవులు వానివీనిని-రాసరిఁజూచియభేదభావత
శ్శుభపరివర్తనంబడుచ-జోద్యవుఁదీరునసచ్చొనర్చి యా
యుభయమతాలవాతలకు-నొలిమందంబుఘటింప వేడెదన్॥

ఈయర్జీ 6- 4- 1918-వ తేదిని నెల్లూరునుంచి పోస్టుద్వారా పంపుకొనఁబడినది.

పిమ్మట నెల్లూరులో నేనుచేయుచున్న యితర ప్రయత్నములకు మ॥ రా॥ రా॥ యొరగుడిపాటి వెంకటాచలంపంతులుగారు మిగులతోడ్పై యదిశిలువేయుటకు వారియావచ్ఛక్తిని వినియోగపర్చినను కొనసాగకున్నందున నొకరాత్రి మిగులవ్యసనమునొందినమనస్సుతో "శా॥ ఆహా మాకతి యెంతిసేసితివి" అని యారంభించి 70 చరణముల శార్దూలమాలికతో ఇష్టదేవతానమస్కృతియొనర్చి తెల్లవారుజామున తత్పే

రణమున మరునాఁ డీదిగువ దూలికారూపమగు నర్జీని శ్రీప్రభువారి సము
ఖమునకుఁ బంపుకొంటిని.

విజ్ఞాపన శార్దూలమాలిక.

శా॥ నాకుంబుట్టిన యూర్విశాఖపురి యం- దంబొప్పనుద్యోగవుం
ప్రాకట్యంబగు పేరుగన్న యది ఖ-ర్లాకిడ్మి గంజాము జి
ల్లా కంటెన్ బహుదేశముల్ నగరముల్-గ్రామంబులున్ నేర్చితిన్
శ్లోకంబుల్ మఱిపద్యముల్ నుడువనాం-ధ్రుల్ సంస్కృతప్రాజ్ఞులు
స్తోత్రప్రీతిని మెచ్చ వత్సరదశో-ద్యోగంబు సాల్టాబుకా
రీకష్టంపుడిపార్టుమెంటున గవ-ర్నౌంట్సర్వీసుం జేసి వం
గైకప్రాక్చిటగాంగుపట్టణమునన్-యానామబెంగాల్ రయిల్
వే కంప్నీ దొరలుల్లసిల్లగను ట్రా-ఫ్లింగాడిటర్ గా సమం
బొ కాలంబటనుండి యంతకెరిసీ-నాయిన్ జమాల్ కంపెనీ
షేకబ్దుల్ గనిసాహెబుంగని దుబా-షీ గాఁ బ్రవేశించి వ
ర్ధాకావేంక్వరరావునాయునికి బర్-హాంపూర్ శిఖాకోళ మరాం
లేశాఖ్యం దన బావపేరిటను రెం-జేస్వేల్ డిపాజిట్టుగా
పైకం బేజనిసీలకుంగొనియు నె-ప్పాయింటుమెంటిచ్చి పె
న్నా కల్లోలిని తీరమందుగల పెన్-గ్రామంబు నెల్లూరునం
దాకన్ మత్స్యనాకొక్కుఁదూర నొకయు-క్తద్రవ్యవంతున్ గ్రమ
ప్రాకారంబుగనిల్పి యిట్లు బహుళ-వ్యాపారముం జేసి బ
ర్మాకుం గ్రమ్మరరానుపోను మఱిమ-ద్రాగ్రాజధానిండిపో
లాకాక్నాడమొఃకంపు క్యాలికటు రెం-డానాగపట్నంబు యు
ర్నాకూళంబును మూడునాలుగునవం-దర్భానుసారంబుగా
రాకల్ పోకలున్ సమస్తవిధమ-ర్యాదాను కూలప్రయా
ణాకుంతస్థితిసైన ఖర్చులకుగా-నాక్వేల్ కమీషన్ సహా
యూకల్ నష్టముబొంది చిల్లరఋణ-ప్రారాప్తిచేగుందియొం

తోఁగొంచెంబగు ద్రవ్యసాయమున కెం-తో సిగ్గుతో నేటికిన్
నాకైఁ జావఁగవచ్చినాఁడ విధికిన్- నాలేదు కారుణ్యపుం
బాకం బెవ్వరినడ్గలే నడిగినన్- మావల్లఁగాదందు రీ
లోకంబందు ధనాఢ్యు లింతకును వా-గ్లుబ్ధుల్ ధరంగాదు నా
సాకల్యంపు దరిద్రదేవతయు వ-ర్జన్ వారివారిన్ స్వకీ
యాకారంబున వద్దువద్దని కహా-స్యాలాపముల్ సెప్పి స్వే
చ్ఛాకార్పణ్యముఁదీర్చుకొంచు నిజ మా-త్సర్యంపుఁ బేర్మింగృధో
ద్రేకంబుం గనపర్చుచున్న దనుచో- న్మీర దానినేనోర్చదన్
మీకారుణ్యమొకింత గల్గినను ల-క్ష్మీపుత్రులర్ మీరు ల
క్ష్మీకాంతామణి కక్కపుత్రుడనునేఁ-గించిత్తు దాదాపుగా
మీకు న్నాకుచు నిత్యమై వెలయుని-మ్మైలై నసంబంధ మీ
యాకాంక్షన్ మిము వేడఁగన్ గలదు గా-హా కైంతయున్ నాకుబల్
వీకన్ మీదుకరావలంబనముగ ల్గిన్-దానినేనింకని
ర్భీకత్వంబునఁ బారఁదోలెదను కం-పింపన్ భయభ్రాంతి యే
లా? కన్నమ్మనుపీడఁబుచ్చుటదిత-ళ్వానందురేమో సరే
నాకన్ దానికి చేతఁగాదు మఱిసం-సార్ల్లివ్వారేనిం దయా
లోకభ్రూలసదీక్షణల్ వఱుపఁదా-లోలోన మాన్పించు ని
ట్లీకాటిల్యముగల్గిమెల్గునది త-ల్లెల్లను దానిన్ వడిం
బోకార్పన్ దగునీతియై నెగడు నీ-ముల్లోకముల్మెచ్చ దే
వాకాంతల్ దగఁగొండెముల్నుడువగా-హా, యిద్దతే తెంతు రం
తోకోపంబుననోర్తు కొక్కతెదయున్- నూతేండ్లపాయంపుదం
దోకర్త య్యాదిలచ్చియక్క మఱియిం-కొక్కర్తు ప్రౌఢత్వవి
త్యాకల్పస్థితినుండువాణి రిపుర-దాలో ల్తతిం దానిదు
ర్వ్యాకుల్ మీ చెవిసోకనీకబహుమ-ర్యాదం బ్రసంగించు వా
శీకళ్యాణి మృదూక్తులన్ నరనపుం-డెందంబునన్నాల్పి మ

చోకవ్యాకులభావముంవిని ఘృణా-శుంభత్స్వనస్ఫూర్తిగా
శ్రీకందర్పసమానరూపవిభవా-శ్రేయస్సాకారారంభ భూ
లోకస్వర్గధరాధినాథ కృతవి-ర్లోభాంచితానేకపు
ణ్యాకీర్ణస్థిరకార్య నిర్మలయశో-దారా ననుం సర్వదా
మీకంటం గనిపెట్టుచుండి దయలో-మేల్సేతకై యర్థముం
జేకూర్పం మిము వేడుచుంటినిపుడా-శీర్వాదపూర్వంబుగా
భూకాంతుల్ శరణార్థిరక్షణగుణ-ప్రోద్యద్విభూషుల్ గదా
లేకన్యుల్ నను గావదక్షులెట నో-ల్లిం మీరలట్లోవుటం
మీకుం దాఖలు చేసుకొంటినికడిం-దిం మిక్కుటంబైన దయా
శాకౌత్సిత్యముతోడ మున్న మరభా-షానిర్మితంబైన సు
శ్లోకాంచచ్ఛరణాగతాష్టకము నా-లోకించి రీరల్ దయా
స్వాకారాయితపుణ్యమూర్తులరు ని-ర్వ్యాకృష్టమత్సుప్రభా
నేకార్థజ్ఞవితానమానితులరే-మే మోయభావంపుఘో
షాకాలిన్యప్రుటుత్తులంచనకనం-సామాన్యగానెంచకో
శ్రీకృష్ణాంశధరావతార కరుణా-ర్ద్రీభూతచేతోవిరా
జీకంసాయిత మత్ప్రిబాధకవిరిం-చిప్రేషితాత్రింనివ
త్రీకంజప్రభవాన్వవాయజుడదూ-రీభూతసంపద్విశే
షైకప్రస్తుతసంజ్ఞితుండనయి హా-నానూనవాగ్ధాటిలో
నేకంబైన విలేఖనక్రమమునం-దేపారుసామర్థ్యనం
థాకంఠస్థితశబ్దజాలవిలస-న్నైపుణ్యముంగల్గి యుం
గీకృత్యావహమనోరథక్రమప్రథ-గ్విజ్ఞాపనం బాత్మవి
ద్యాకౌశల్యముతోడఁజేసుకొనఁగం-బ్రాప్తంబు కాదయ్యె దే
వా కందోయిఁకిఁబెద్దపండువుగమీ-యాస్థానమందించుక
ప్రాపీణ్యప్రతిపాదశాస్త్రదధిక-ప్రజ్ఞంప్రబదర్శించు నన్
పాక్షిం బంతిమనాయదృష్టమునదై-వంబట్లు శ్రీవారి హ్యా

నైౣకాయస్థితినప్పుడిప్పు డెపుడా-నందాత్మతేఁ నిల్చి యెం
తోఁ గొంతౌ ధనసంప్రదానమునకు-ద్యుక్తింగలింగించ సం
ఖ్యాకత్వంబున సార్ధవజ్రిభిదుర-ప్రఖ్యాతధారంబు గా
రూకల్ నాకన్ సంగియంపితిరి నం-గూఢస్వకీయేంగిత
ప్రాకారాకృతిదర్శనంబెటులకే-నంతంత సంతోషినై
పాకారిప్రతిపాదితప్రకృతిపు-ష్ప్రవ్రాతసంప్రీతి నెం
తో నుప్రప్రతిభాసమేతు కగు మా-నుష్యాధముం డేగునే
ట్లోకల్పద్రుమదానభూషితకరా-యూహించి యింకొక్క మా
ల్లోకాలోకపరీతకీర్తి యొక నా-త్మోభాయమానంబులై
యేకప్రాసవిభిన్నవృత్తపాదముల నెం-తేశక్తినైనా నొక్క మా
లాకారంబున విన్నవంబొకటి పో-స్టాఫీస్ కృతంగా భవ
చ్ఛేకత్వంబు స్వయంకవిత్వమహసూ రా-క్షీణకనారగ్రహా
చ్చాకత్వంబు నెఱింగినాడగనుకే-దరాత్ముకంపించు ను
ద్రేకత్వంబున నియ్యకొంటి-నిక నొల్లా మాకా సేకను
ప్లోకాకత్కర పర్వతాటవిక శా-ఖాగ్రాదిక కూడ వా
రాకాగుణ్యకటాక్షవీక్షణ సమా-ప్రాక్షప్రభా పాథ వా
నాకోర్కె మదినివ్వటిల్లు నద మం-దప్రాంకురత్సంస్థితిన్
మాకున్ వెల్లడి సేతునియ్యెడను కుం-భీభూతసంపత్తినా
పాకంబై నను చాలు దాన దగసం-పాదింప నీ జాలు నన్
శ్రీకాంతుండును బ్రహ్మదేవుడను స్త్రీ-ఖిల్ దివంబున్ భువిన్
శ్రీకంఠుండు సువర్చలాహనుమయున్-శ్రీసూర్యచంద్రుల్ సదా
లోకింతుగ్గద సర్వవర్తనముల న్-లోకంబులో నెల్లన
స్త్రీకాశించెడు వ్యాసపారికలు పా-టింతుగ్గదా వృద్ధియున్
దాక్షిణ్యంబు దమరిచ్చునట్టి బుధ నె-త్తంబున్ సరాసజ్ఞగా
నాకున్ సాంఘిక భూచరాస్తు లడమా-నంబివ్వగా లేవు నా

లీక ప్రస్ఫుట వేగసంకలిత వా-గ్లీలావిహారైహికా
మూకత్వాంచిత గర్వ వర్జిత బృహత్-భూషానపాయాత్మవి
ద్యాకాయంబును సత్యనిత్యతయునా-యాస్తుల్ గలుంగన్ జనా
నీకస్తుత్య పవిత్రవర్తనుడు చిం-తింపంగ సత్పాత్రదా
నైకాహార్యఖండ నపూర్వమైనఋణదా-నౌదార్యమున్ జూపిమీ
రాకంజాత్తసుధా మయూఖు లిరువుర్- హాసాత్ములైనిల్వ నా
నా కాకుబ్జజ ఘంటికా రచిత సం-తాన ప్రదానోపమ
శ్లోకవ్యాప్తిని బొందవేడదను ని-ర్లోభాయమాన ప్రభూ
లోకాతీత విచిత్రరూప ఋణమీ- లోకంబునందెవ్వ రీ
నాకుం జాలుదు రీరుదక్క నది దా-నప్రాయమిం చీరలన్
నాకంతార్పితమై యొసంగునొక పా-నర్ధేయకర్ణాతిభా
రైకంబంచును నేదంలచవలెగా-నౌచిత్యతాభావసం
శ్లీకంబియ్యదిపూర్తిచేసినసుర-క్షింపంగ ప్రార్థించెదన్
నాకాదున్నతగోపుర ప్రతతికాం-తత్సౌధసంవృత్తస్ఫుర
త్ప్రాకార ప్రతిభా ధగద్ధగిత స-ద్రాణ్మందిర స్థేందిరా
నేకాత్మీయ గుణావలంబన తనూ-శృంగారభృంగాలకా
లీకల్యాణ నృపాంకదావ్యకృతి సం-లీనాంగ వెగ్గోటిసం
శాకూపాకసుధాకరోదయమహీ-శా రాజగోపాల కృ
ష్ణాకంజాతయుగార్చనోత్సుకసుధీ-యాచేంద్రభూపాల ది
వ్యాకీర్ణాత్మయశోవిశాల కవికా-వ్యశ్రోత్రభూషా ధ్గిస
న్నాకానోకహ భోజరాయలటులుం-డన్నేటికిన్ మీరుత
ద్రాకాపూర్ణసుధాంశకీర్తులకు మ-ద్భాగ్యంబునం గంటిమి
వ్యాకాలంబునవారలిచ్చిరటరా- క్ష్మాలక్షయొక్కొక్క టా
శ్లోకాంతర్గత సర్వవర్ణములకున్-సూర్యర్పితైకైకప
ద్యాకుప్రస్తుతులన్ స్వయంగ్రహణశ-క్త్యక్షీణదక్షుల్ భళీ

యీకాలంబున నున్న భూపతులలో-నేవిన్న వారెల్లవి
ద్యాక్రమ ప్రఫలాంతరస్థితరస-ఖ్యాతాతిమాధుర్యముల్
కాకోల ప్రతిమంబుగాఁగొనెడివా-గ్గాకిట్లు మీయట్లు శ్ర
ద్ధాకాతూహలభావతన్మయముగా-దానిన్ విమర్శించి వి
న్యాసంబట్లుగ దోషజాలము పరి-త్యక్తంబుగావించి రా
సైక ద్రావకముల్ గ్రహించెడిధరా-దీశుల్ మఱేరీ మహా
త్మా కాచప్రదరీతినాదుఘన మీ-ద్ధాపాటిగానున్న నీ
మీకున్ లక్ష్యమె? యక్షరంబునకునే-మీ యొక్క రూపాయిగా
నాకొన్నట్టిమనుష్యమాత్రునకునో-నన్న ప్రదానంబు పు
ణ్యాకంబై విలసిల్లుగాక మఱియు-న్యంబట్లు గానేర్చునే
నాకన్నింగవయానగా నిది ప్రమా-ణంబైన దింగాన ని
త్యాకుశ్లేషస్ఫాలకోపమ-పరీక్షిత్ప్రస్తుతప్రాభవా
మీకున్ మీఘనదృష్టికెంతయునొగిన్-మీమాంసకుల్ గానిదా
పైకంబప్పనగంగ వేడెదఁ బ్రభూ-వాక్యస్వసిద్ధాగదా
న్మాకుజేరి దరిద్రుడొక్కఁడుగదం-బ్రాల్మాలి దైన్యంబునో
నాకుల్ రొండనుగంగ జూచినక్రియన్-హా! యేమి సేతున్ మదీ
యైకంబైన శరణ్య మీరలగుటన్-హీనస్థితిన్ రెండు వేల్
రూకల్ నాకిపు డప్పుగా నొసగినన్-రూఢిన్ మఱొన్నెల్లకున్
నాకాశల్యతఁజూపుచున్ మఱలమీ-నాణెంబులన్ మీకునే
డాకల్ చేసుకొనంగజాలు దనవ-ద్యంబైన యీలేఖయే
తాకట్టందుకు విచ్చివ్రాతయని సం-తాపంబునుం జెంద కం
గీకారంబుగణించి విన్నపమునం-గించి త్తబద్ధంబులే
దోకంఠేరవ దేవదంతిమాయ క-ల్పోర్వీరుహాహార్యరాట్
శ్రీకైలాస వియన్నదీ కుధరభిత్-శ్రీకంఠ నందీశ తా
రాకాంతద్యుతిమద్యశశ్శకలిత సు-త్రామప్రతాపప్రభా

నాకోర్కెఁ గానఫలంబు సేయుటకుఁదీ-నంపుం బ్రలాపంబులన్
మీకు న్నాపై జాలిపుట్టువరకున్-మేకొల్పి సత్ప్రస్మృదీ
150 వ్యైక ప్రాథమి కాత్మ జాశుకవితా-స్వాలాపముల్ విన్నదున్॥

విజ్ఞాపనాష్టకం.

౧. శ్లో॥ శ్రీవాక్కోటి సుధాపయోనిధిశశిన్ శ్రీరాజగోపాలభూపాల ప్రాజ్ఞసుధీః కీర్త్యాకృతి కావ్యాలోకనే లోలభో । నానాదిగ్విలసత్ స్వకీయ విమల శ్లోకప్రథా జాల మా హేంప్రప్రాభవ సర్వసద్గుణగణ భ్రాజత్సుశీల ప్రభో॥ ౨। గత్వాగత్వా బహుజనపదాన్ పోషకాన్వేషణేచ్ఛా భావేనాహం సమపిజగతో ప్రాప్తవాన్ నాస్మిరాజన్ । త్వాం భాషాపోషకబిరుదః భ్రాజమానం హి నూనం శ్రుత్వా ద్రష్టుంబహుతర ముదా చాగతో త్ర క్షితిరాజన్॥ 3॥ పురాకాంచీపుర్యాం ప్రబలతర వైషమ్యానుగతయోః ప్రాసాదద్వన్ద్వసద్భక్తయోః పృథగనుచరాన్సంతతమహో శైవ । శివ పన్త్యన్యోన్యం దూరం ష...మనుదినం కర్తుం మనసా వివాద ప్రాబల్యంను ఘుపసపట్లాభావః సదా॥ ౪। శివాధిక్యం సూచచ్ఛతకమకిరో వైష్ణవమణి హరరాజాదరద్భ్యాం స్వగుణమహిమా సంస్కృతగిరి । శతానాం శ్లోకానాం సముచితాః భావాంధ్రకవితా విధానే పద్యానామకరవమిహైకం హి శతకం॥ ౫॥ విష్ణో రాధిక్యసూచ చ్ఛతకమకరవం వైష్ణవానాంహితార్థం గీర్వాణశ్లోకరూపం తదనుగుణవిధా నాంధ్రపద్యైస్సహైవ । ఇత్థం సర్వ సహిత్వా శతః చతురభూత్ శ్లోకపద్యాభియుక్తో గ్రంథోయం సంభవిష్య త్యధికతరముదా ప్రాప్తిహేతుర్బుధానాం॥ ౬॥ శ్లోకానాంద్విశతో మదీయరచితా వాంధ్రపద్యాంనథ పద్యానాంద్విశతో సమాహితధియా ముద్రాపితుంకాంక్షయా । భూమన్వైష్ణవశైవజాలహితకామానాంలఘువ్యాంచిత వ్యాఖ్యానేనసహా భువి ప్రకటనంకర్తుం హి సన్నిశ్చయః। ౭। యుష్మత్సాహాయ్య మధునా ప్ర

భువరవిస్మయాద్భుచితంద్రవ్యరూపం టంకానాం వింశతీనామధికృతశతకం దేవదాతవ్యమత్ర । తస్మాత్సర్వతయిష్మత్ పాతరవిలసత్ సద్యశః ప్రౌఢకాంతా దిక్షు స్వేచ్ఛావిహారం ముదితహృదికరిష్యత్యజస్రం స్వదీప్త్యా॥ ౮॥ ఆంధ్రాష్టత్రింశతిపదయుతా మాలికా ప్రేషితాహి శ్లోకేంద్రత్వే త్వముఖమధిగచ్ఛ తామనుత్కృష్టగ్రంథం । శ్రోత్రానందం పఠితుమపినం కర్తుమిచ్ఛామిరాజన్ దాతవ్యం మే సమయమధికాదాదరాద్విద్వదార్త్యై ।

పై వివరించిన మాలికారూపములగు నారెండర్థిలు శ్రీప్రభువు వారియొద్ద నిలవలోనున్నవి. గీర్వాణభాషయం దిగనదన వ్యంజనాక్షరమును ఆంధ్రవర్ణగుణితమున లాకేత్వను దాకుంగొన్నాను వంశపారంపర్యముగా నెఱుగకుండమి ప్రభువుల సర్వజ్ఞత్వమునకు లోపమైనను వారియౌదార్యమునకు భూషణమైనదన్న మాట నే నెఱుగుదును గావున మరికొన్నాళ్లకు నేను వెంకటగిరికేగి పై సంస్కృత విజ్ఞాపనాష్టకమున నొకయుక్తినిగూర్చి జ్ఞాపకముసేయగా తకణమే హారిహార తారతమ్యశతశ్లోకి ప్రౌఢకావ్యకన్యకకు శతమానప్రదానం బొసరించిరి. తత్కన్యాపాల్కగృహీత నగు నేను

క॥ శ్రీమద్వెలుగోట్యన్వయ। కోమలహిమధామ రాజగోపాలమహా
భూమీపాల కవీశ్వర। కామితఫలసంప్రదాయకా సుగుణౌకా

శా॥ దేవాముల్లైమ నూఱు కావ్యములు ముద్రింపన్ మదీయాననప్రావీణ్య ప్రతిపాదకంబు లగు సద్గ్రంథంబులన్ మీయశశ్రీవర్ధిల్లుతఁ బోయువచ్చెదను ముద్రింపించి కాపీలతో
సేవన్ తద్ఘనదీయసన్నిధికి నంతేఁ బ్రీతిఁ బత్త్రావధీ॥

అని యొకవిజ్ఞాపన మొనరించి వచ్చినాడను రెండవ పెద్దయర్జీనిగూర్చి నేజ్ఞాపకముసేయుకయే ప్రభువువారి చిత్తానుసారముగు పర్యవసానమున కెదురుచూచుచున్నవాడ శ్రీప్రభువువారు సకుటుంబ సపరివార క్షేమ

స్థైర్య విజయాభయాయు రారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధిని చిరంజీవులై ప్రబలుదురుగాక. సమస్త మంగళాని భవంతు. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

తిరుపతి.
10—7—1913.

పూడిపెద్ది- లింగమూర్తి పంతులు
విశాఖపట్టణము.

ఇష్టదేవతా ప్రార్థనము

శా॥ ఆహా! మారుతి యొంతసేసితివి నీ-న్నత్యంతమాభక్తితో
నాహర్నిశ్యబహిఃప్రహస్సకలమ-ద్వ్యాపారకృత్యంబులం
దూహింతుంగద తోడునీవయనియెం-తో నమ్మికన్ నాదుసీ
యీహాస్నవయొఱుంగు దద్దియుఁగడున్-హీనంబహీనంబొ యి
ట్లాహంకారవృద్ధ్యప్తిజూచుటదియ-న్యాయంబు స్వామీ భవన్
మాహాత్మ్యంబుజగత్ప్రసిద్ధవరమా-మ్నాయాయితంబై సదా
హాహా కిన్నర సిద్ధ కింపురుష సా-ధ్యాదివ్యరావాస సం
దోహాధోనరలోకకీర్త్యము సుధాం-ధోనాధుడేసీటుదా
సోహమ్మాంతుఁజరించునిచ్చలవ నం-హఃపుంజపింజైకదు
ర్మోహాంధీకృతమానవాఘమభవాం-భోరాశినిర్మగ్నసం
దేహాన్వాంతచలత్క్రమాక్రమితదు-ర్ధీయుక్స్వభావాన్మదీ
యైహిక్యాతిపికృష్టదాస్యమవహా-స్యైకాస్పదప్రాయమో
హోహో కాక పరిగ్రహింపఁబడఁ దా-యోగ్యంబు గాఁజాలునే
యూహాపోహలులేనిమూఢుడను సు-మ్మా దేవదేవా మహా
మోహాపాపినిదుష్టవర్తనుఁడ నన్-మన్నించిరక్షించుటే
వైహాయస్పథభూచరన్మునిజన-ప్రస్తుత్యసత్కీర్తియా
నాహంకర్తృనభోక్తృభావవిగత-స్వాంతైకవేదాంతవి
న్మాహావాక్యపదార్థతత్త్వానుకం-తర్వ్యాఖ్యకారుండవై
నాహప్రాతకవర్ణహాసించుఖగదం-ష్ట్రాలీ వాలలీలాయిత
ప్రాహారప్రక్షుతుల్ నిజాయుధములై-వర్తిల్ల సమ్యాహ్నష్టలం
కాహర్మ్యాళ్యత్మవిహారదైత్యనికరాం-గస్థానువర్గుండవై

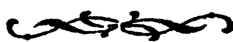
యాహీనాత్మవిభూష ణాజహారి ది - వ్యాస్త్రప్రతీకారసీ
రాహీనప్రతిభా ప్రభావ రణశూ - రాగ్రేసరోద్భాసివై
యాహాకార రవ త్పురీజనసము - ద్యద్భ్రూజ్ఞ్రీతిస్థితిన్
బాహాబాహిసమీకమందడఁచితా - పాతాళలంకేశ్వరున్
రాహున్నట్టితి భానుఁబట్టితివి ధై - ర్యస్థైర్యశౌర్యుండవై
స్నేహంబర్కజరామ భద్రులకునం - సిద్ధంబు గావించి యా
గ్రాహస్థానము నూఱు యోజనములన్ - గవ్యాంఘ్రివల్లీలమై
గ్రాహస్థానపథా శ్రమాచరితవే - గప్రస్ఫురల్లంఘనం
బాహాహాయనితోటి వారుగనియ - త్యాశ్చర్యముంబొందగా
స్వాహాంపూర్విశఁ జేసి సీతగనియ - వ్వామాత్మసేమంబుచూ
డాహీరంబును దెచ్చి రామునకుజా - డల్ దెల్పియూకొల్పియ
వ్యాహ్యాచ్ఛక్తిని మేటివై నలునిచే - సంభోధిఁ గట్టించి నీ
వాహిన్యాళినిలంకఁ జేర్చి దనుజ - వ్రాతంబుతో రావణున్
దేహాంతంబొనరించె రాముడనిప్ప - ద్వీజాతకుంజెప్పి యెం
తో హానంబొదవించి రామునకుసం - తోషంబు పుట్టించి దు
స్సాహాత్వాంచిత తద్వియోగమునకున్ - సంధించియంతంబు భూ
వాహాత్వ ప్రతిసూచకాంకమగుత - త్పట్టాభిషేకోత్సవా
ధ్యాహారద్ధృదయప్రమోదమునఁబ - త్యంగీకృతిన్ దద్వరా
రోహాదత్తమణీయహారవిలస - ద్భూషింబ్రకాశింపవ్రా
మాహీజానియు నీవు కేవలమహా - మాయానమాధీనన
న్మాహాత్మీయకృతావతారుల రమం - దస్తుత్యతింగాని యు
త్సాహత్వబున నెగ్గజాలరిలమీ - దైవప్రభావంబులన్
స్వాహాభర్తృ శశి ప్రభాకర దృగం - శక్తామ కార్యార్థమా
సాహాయ్యప్రతిపాదకత్వమునకై - సర్వంసహాభాధకృత్
బాహావింశతి పంక్తికంధర వధా - వశ్యప్రకర్తృత్వని

ర్వాహాత్వ బున సంభవివ్య దజ సం-భావస్థితిన్ సేవక
వ్యూహాప్రార్థితసా సంఘటనకున్-భూమింబ్లనంగాక్రతిన్
దేహాంబున్ ధరియించి నిల్చితివి శ్రీ-తిన్ దక్షిణా భోగతీ
రాహార్యోత్తము గంధమాదనముపై-నక్రాంత మందాకనై
దేహీ కాంతునవంత తారకపవి-త్రీభూతనామంబు నం
హారాహారంబగు రామసత్కథయునీ-యుర్వింబ్రవర్తిల్లునో
హాహాకాలనిజస్వరూప ధరణిన్-మాబోంట్లకందాక సా
ఖ్యాహారాయురనంతరైనుతనమూ-హారాది సంపల్లసత్
గేహాస్థైర్య సతీసమాగమ సుఖో-ద్దీప్తింబొసంగింతు వా
రాహాస్యాగమశాస్త్రకృత్తమకుచున్-రాజిల్లుచున్నట్టియు
ద్వాహాంపుం దరువాతి తావకపవి-త్రంబౌ కథాభాగమున్
బాహాటంబుగబూర్తిసేయననినా-ప్తైగోపమా దేవ దా
త్వ్యాహం బంబుకణప్రదానమునకెం-తో దీక్షతోనుండి వా
ర్వాహాఘాగమనంబుగోరుగద మ-త్ప్రాయత్నసంపూర్తిక
త్ల్రోహార్యక్షసనామహీరసుత యో-న్నోన్నాళ్లనిన్వేడ బ్ర
గ్రాహంబుంగొని సైంధవోత్తమపుసం-రంభంబుమాన్పించిన
స్త్రీహేయంబగుదీనసంస్థితికిన-న్నేలావడించెచ్చినా
వీహాన్యంబుధినన్నుముంచి యది మా-న్పించందలంతేని ది
గ్వ్యాహారస్థితి కళ్కధెట్లనను గ-న్కన్ ఖ్యాతికిన్ బ్రీతిలే
దా హుంకారమదేలశాంతిగను నా-తప్పేమి యోనా మిషట్
స్వాహాకారత రూపుమాపుమికన-స్థద్వైస్యమున్ సర్పని
ర్వ్యాహాత్వప్రతిభాయమానుడగునా-రుద్రుండు నీవేకదా
ఆహారాంబక దేవుకున్నతియునీ-వైయుంట స్పష్టంబు దే
వాహాయిన్ మదపేక్షితార్థఘనసం-ప్రాప్తింబటింగించుమా॥

శ్రీమదుమారమణపరబ్రహ్మణేనమః.

హరిహరతారతమ్య శతశ్లోకి

ఆంధ్రపద్యలఘుతాత్పర్యసహితము

శ్లో॥ వృద్ధాన్ శ్రుతిస్మృతిపురాణవిశేషభాషా నిశ్శంకబుద్ధికుశలాన్
ప్రణిపత్య సత్యం। అద్వైతమేకమజడం శ్రితభేదబుద్ధిః పృచ్ఛామ్య
హం హరిహరస్థితతారతమ్యం ॥

ఉ॥ శ్రద్ధమెయిన్ శ్రుతిస్మృతిపు - రాణవిశేషవచోవిరుద్ధవాక్
పద్ధతులైన పెద్దలకు - వందనముల్ పచరించి భేదనం
విద్ధనిషిద్ధబుద్ధినయి - వేడెదఁ దెల్పఁగ నేక నిగ్గడ
త్వేద్ధజగత్ప్రసిద్ధమగు - నీశ్వరకేశవతారతమ్యమున్॥

తా॥ అద్వైతబుద్ధిచేత భేదములేక యేకనిజజడతత్వభావముచే నొప్పుచున్నను, భేదబుద్ధి గల్పించుకొన్నవాడనై, హరిహరులయందలి తారతమ్యమును తెల్పఁగోరి శ్రుతిస్మృతిపురాణాదులయందు విశేషపరిశ్రమగల పెద్దలను నమస్కారపూర్వకంబుగా నీక్రిందచెప్పబోవు ప్రశ్నలనడుగుచున్నాను.

ప్రశ్న ౧.

శ్లో॥ ఏకస్సముద్రసలిలే వటపత్రశాయీ చాన్యస్సముద్రశరధిస్త్రిపు
రప్రభేదే। కోవానయోరధిక ఇత్యనుచింత్య వృద్ధాస్సత్యం బ్రువం
తు వయమేవ తమాశ్రయామః ॥ 1.

హరిహరతారతమ్యశతశ్లోకీ.

ఉ॥ ఒక్కడు సాగరాంబువుల - నోలిఁబరుండును మఱ్ఱియాకుపై
నొక్కనికబ్ధితూణమయి - యొప్పెఁబురత్రయభేదనంబునం
దెక్కుడువాఁడెవండొ మది - నెంచి వచింపుఁడు పెద్దలార పెం
పెక్కసభక్తితోడభజి - యింతమువానిన యెల్లవారమున్॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సముద్రముమీద మఱ్ఱియాకుపైని పరుండును. వేఱొకడు (శివుడు) ఆసముద్రమునే అమ్ములపొదిగా ధరించినవాడు. ఈయిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడో బాగుగనాలోచించిచెప్పుడో పెద్దలారా, వానినేమనమాశ్రయింతము.

ఎఱుక:— ఇకముందు ప్రతిశ్లోకమున పూర్వార్థము మాత్రము చెప్పబడును. "కోవానయోరధిక ఇత్యనుచింత్యవృద్ధాన్సత్యం బ్రువంతు వయమేవతమాశ్రయామః" అను ప్రశ్నరూపకమైన యుత్తరార్థమును కలిపిచదువుకోవలెను. అట్లనే ప్రతిపద్యములోను మొదటి రెండుచరణములుమాత్రమే చెప్పబడును. "ఎక్కుడువాడెవండొ మది నెంచివచింపుడు పెద్దలార పెం-పెక్కసభక్తితోడభజియింతము వానిన యెల్లవారమున్" అను ప్రశ్నరూపకమైన కడమ రెండుచరణములు కలిపిచదువుకోవలెను.

శ్లో॥ ఏకోభుజంగశయనే స్వపితీహనిత్యం చాన్యోభుజంగకటకో న
టతీహనిత్యం। కోవానయోరధిక॥ 2.

ఉ॥ ఒక్కడు శేషశాయియయి- యొప్పెడు సర్పము లోకమందు,వే
ఱొక్కడు శేషభూషుడయి-యొప్పెడుఁ దక్కటకాప్తిచేత, నిం-
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సర్పశయ్యయందు పండుకొనువాడు. వేఱొకడు (శివుడు) సర్పమునే కడియముగా ధరించుకొన్నవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ మానుంచకారచతురాననమేకమేకస్త్వాంతంచకార చతురానన
మేవఏకః॥ కోవానయోరధిక॥ 3.

ఉ॥ ఒక్కడుదానొనర్చెకొ నె- నొక్కసుతుండుగ బ్రహ్మదేవు, నిం
కొక్కడు దానొనర్చెకొ న - నొక్కటసారధిగాగ బ్రహ్మ, నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) బ్రహ్మదేవుడు కుమారుడు గాగలవాడు వేఱొకడు శివుడు) బ్రహ్మదేవుడు రథసారధిగాగలవాడు వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకఃపునర్బ్యవిదధౌ నవనీతఖండం దాన్యోదధౌనవసుధామయ
చంద్రఖండం। కోవానయోరధిక ॥ 4.

ఉ॥ ఒక్కడు చేధరించెభువి - నొప్పగదానవనీతఖండ మిం
కొక్కడుదాధరించెదివి నొప్పసుధామయ చంద్రఖండ మిం
దెక్కుడువాడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వెన్నను చేతధరించెను వేఱొకడు శివుడు (శాశ్వతమైన) చంద్రఖండమును తలధరించెను వీరిలో నెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో స్తినందకుటిల వ్రజమందిరేషు దాన్యోస్తిమేరుశిఖరస్థిత కం
దరేషు। కోవానయోరధిక ॥ 5.

ఉ॥ ఒక్కడుసంచరించును వ్ర- జోచితనందుని మందిరంబులం
దొక్కడు సంచరించును సు- రోచితమేరుసుకందరంబులం
దెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గొల్లెపల్లెలో నందునియిండ్లలో తిరుగువాడు మఱియొకడు (శివుడు) మేరుపర్వతశిఖరమందున్న గుహలలో దిరుగువాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువ వాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్సహస్రకమలైర్యముపార్చ్యతస్థౌ చాన్యస్తుతేరుపచితస్సహ
మోద తేస్మ। కోవానయోరధిక ॥ 6.

ఉ॥ ఒక్కడువేయిపద్మముల- నొక్కనికిందగఁబూజచేసె వే
ఱొక్కడువానిపూజలకు - నుత్సుకుడై వరమిచ్చెమెచ్చి, యిం
దెక్కుడువాడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వేయిపద్మములచేతనొకనిఁ (శివుని) బూజచేసెను. మఱి యొకడు (శివుడు) అట్లు పూజింపబడి ప్రీతుడై మెచ్చివరమిచ్చెను. వీరిద్దరిలో నెక్కుడ వాడెవడు.

శ్లో॥ గాఢాంధకారసమనీలశరీర ఏకో జ్యోత్స్నాతినిర్మలవిశుద్ధశరీర
ఏకః। కో వానయోరధిక ॥ 7.

ఉ॥ ఒక్కడునీలదేహమున - నొప్పెడు గాఢతమంబుచూడ్కి వే
ఱొక్కడుశుభ్రదేహమున - నొప్పెడుఁబున్నమవెన్నెలట్టు లిం
దెక్కుడువాడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గాఢాంధకారమువలె నల్లనిశరీరముకలవాడు. మఱియొక డు (శివుడు) పున్నమనాటివెన్నెలవలె స్వచ్ఛమైన శరీరముగలవాడు. వీ రిద్దరిలో నె క్కుడవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకఃకుమారమభజత్సుతరామనంగం అన్యప్రయాతికిల శక్తిధ
రం కుమారం। కోవానయోరధిక ॥ 8.

ఉ॥ ఒక్కడనంగుఁడైనసుతు - నొక్కనిఁదాఁగనిసంతసిల్లువే
ఱొక్కడుశక్తివంతుఁడగు - నొక్కసుతుంగని యూరకుండు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) శరీరములేనివానిని (మన్మథుని) గని సంతసించుచుం డును మఱియొక్కడు (శివుడు) శక్తియుక్తుండగు కుమారుని (కుమారస్వామిని) గని నిర్ల క్ష్యముగా నుండువాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవాడెవడు.

శ్లో॥ స్త్రీరూపమాపకిల పూర్వమభీష్టమేక శ్చాన్యస్త్వమేవవనితామ
భజత్స్వకాంత్యా। కోవానయోరధిక ॥ 9.

ఉ॥ ఒక్కడునాతిరూపుగొని - నొక్కటమున్నతనంతనిచ్చమై
నొక్కడుపూజాప్రక్రియల - నుత్సుకుడై రమియించె వానితో
నెక్కుడువాడెవండొ ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పూర్వ మొకానొకసమయమునఁ దనంతటనే స్త్రీరూప ముధరించెను. మఱియొకడు (శివుడు) ఆ స్త్రీరూపధారియైనవానితోనే క్రీడించెను. వీరిద్ద ఱిలో నెక్కుడవాడెవడు.

శ్లో॥ మృష్టాతివల్లవగృహేనవనీతమేకః శ్వాన్యోదదాతి సుమనోగణాంపర
మామృతంతత్। కోవానయోరధికః ॥ 10.

ఉ॥ ఒక్కఁడువెన్నదొంగిలును - నొక్కుచుఁడై భువిగొల్లయిండ్ల వే
ఱొక్కఁడుదేవతావళికి - నూనసుధారసమెప్పుడిచ్చు నిం
దెక్కుఁడువాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గొల్లలయిండ్ల నవనీతము (వెన్న) ను దొంగిలించువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) దేవతలకు పరమామృతము నెప్పుడునిచ్చుచుండువాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః ప్రయాతిహితకామఇతిప్రసిద్ధిం చాన్యః ప్రయాతిహతకామ
ఇతిప్రసిద్ధిం। కోవానయోరధికః ॥ 11.

ఉ॥ ఒక్కఁడులోకమందువెల - యున్ హితకాముఁడనం బ్రసిద్ధుఁడై
యొక్కఁడులోకమందువెల-యున్ హతకాముఁడనం బ్రసిద్ధుఁడై
యెక్కుఁడువాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) హితకాముఁడు (మన్మథునికిలోఁగి వారిననుసరించి తిరుగువాడు) అనిలోకప్రసిద్ధుఁడు. మఱియొకఁడు (శివుడు) హతకాముఁడు (మన్మథుని అత్యు పెట్టకవానినిఁబరిమార్చినవాఁడు) అనిలోకప్రసిద్ధుడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యజాత ఇతిసంతతలోకవార్తా నాన్యస్యతాదృశవిదూషిత
లోకవార్తా। కోవానయోరధికః ॥ 12.

ఉ॥ ఒక్కఁడుపుట్టుచుండునని - యొప్పునుసంతతలోకవార్తచే
నొక్కనికట్టిదూషితపు - టుక్తిచెలంగదులోకవార్తచే
నెక్కుఁడువాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకనికి (విష్ణువునకు) లోకమందు పుట్టువులవాడని వాడుకగలదు. మఱియొకనికి (శివునికి) అట్టినింద్యమగువాడుకలేదు అనగా పుట్టువులేనివాడనటు వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యవాగ్దుషితజీవనవృత్తిరాసీ దన్యస్యసర్వబహుభాగ్యదవృ
త్తిరాసీత్। కోవానయోరధికః ॥ 13.

ఉ॥ ఒక్కఁ నివృత్తివిత్తమున- కొప్పుగవడ్డిగ్రహించుచుంట వే
ఱొక్కఁ నివృత్తియందఱికి - నూటికవిత్త మొసంగుచుంట యిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) వడ్డివ్యాపారముచేయు వృత్తిగలవాఁడు. వేఱొకఁడు (శివుఁడు) అందరికి నూటికదే ధనమిచ్చువాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవాఁడెవఁడు. (కృష్ణావతారము నందునియ్యుట నందుఁడు గుణశాలి వైశ్యుఁడు. వీనికృత్తి వడ్డివ్యాపారము.)

శ్లో॥ ఏకస్తు బాణగతిమేత్య కరే ప్రవిష్ట శ్చాన్యో౽క్షిపత్పురజయాయత
మేవ బాణం। కో వానయోరధిక॥ 14.

ఉ॥ ఒక్కఁడు బాణమై యొకని - యుత్తమహస్తమునందునిల్చె వే
ఱొక్కఁడు దానిఁ బూర్జయము - నొందుటకై వడిఁజిమ్మివైచె నిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) బాణమై (శివుని) చేతిలోనిమిడినాఁడు. వేఱొకఁడు (శివుఁడు) త్రిపురములను జయించుటకు ఆ (విష్ణు) బాణమునే చిమ్మివైచెను. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకో విభాతి రవిచంద్రమయద్వినేత్ర శ్చాన్యో౽రవీందుశిఖిరూప
ఘనత్రినేత్రః। కో వానయోరధిక॥ 15.

ఉ॥ ఒక్కఁడు సూర్యచంద్రనయ - నోచితమౌకనుదోయివాఁడు వే
ఱొక్కఁడు సూర్యచంద్రదహ - నోజ్జ్వలమౌ నయనత్రయంబు వాఁ
డెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) సూర్యచంద్రులను రెండు నేత్రములుగలవాఁడు వేఱొకఁడు (శివుఁడు) సూర్యచంద్రాగ్నులను మూఁడు నేత్రములుగలవాఁడు వీరిద్దఱిలో నెక్కుడువాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్సదా సవితృమండలమధ్యవర్తీ చాన్యస్తు తత్సవితృదంతభిదా
పటీయాన్। కో వానయోరధిక॥ 16.

ఉ॥ ఒక్కఁడు సంచరించుఁగద - యొక్కయెడన్ రవిమండలంబునం
దొక్కఁడునిక్కసేసెఁదవ - యుక్కెమెయిన్ రవిదంతభంగమిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సూర్యమండలమున సంచరించువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ఆసూర్యునిపండ్లు విఱుగఁగొట్టినవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు దీనగజరక్షణదత్తబుద్ధి స్త్వన్యస్తు మత్తగజశిక్షణదత్తబుద్ధిః। కో వానయోరధిక ॥ 17.

ఉ॥ ఒక్కనిబుద్ధి దీనగజ - మున్నతిరక్షణసేతయందు వే
ఱొక్కనిబుద్ధి మత్తగజ - ముద్ధతిశిక్షణసేతయందు నిం
దెక్కువవాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) దీనమైనగజమును రక్షించినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) మదించిన గజమును శిక్షించినవాడు వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ గోపాలకృత్యమధిగమ్య విభాతి చైక స్త్వన్యో వృషాధిపతినాయక ఇత్యగాయి। కో వానయోరధిక ॥ 18.

ఉ॥ ఒక్కడు కీర్తివొందు భువి - నోపినగోపరిపాలకుండు నా
నొక్కడు దా వృషాధిపతి - కొప్పెడునాయకుఁడై చెలంగు నిం
దెక్కుడువాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గోపాలకుడు అనగా గోనాయకుడు. మఱియొకడు (శివుడు) వృషభాధిపతికి నాయకుడు. అనగా వృషపతిపాలకుడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవడు. అనగా గోవుకన్న గోపతియగు వృషభము శ్రేష్ఠమయినది. ఆ సామాన్యవృషభముకన్న దానిరాజగు వృషభము (నంది) శ్రేష్ఠము. అట్టిదానికి పాలకుడు శివుడన్నమాట.

శ్లో॥ బ్రహ్మాణమానయతి నాభిసరోజమేకో న్యో బ్రహ్మణో నఖముఖేన శిరశ్చకర్తా। కో వానయోరధిక ॥ 19.

ఉ॥ ఒక్కడు బ్రహ్మనుంగనని - జోదరనాభిసరోజమందు నిం
కొక్కడు బ్రహ్మశీర్షము న-ముద్ధతిఁ ద్రుంచె నఖాగ్రధార నిం
దెక్కుడువాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) బ్రహ్మదేవుని నాభియందుకన్నవాడు, వేఱొకడు (శివుడు) బ్రహ్మశిరస్సును తనగోటితో గిల్లివైచినవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ విశ్వైకదేశవసతిస్త్వదమేతిచైకో విశ్వాధికోయమితియాకిలకీర్తిరస్య॥ కోవానయోరధిక ॥ 20.

ఉ॥ ఒక్కఁడువిశ్వమందమున - నొందివసించెనునొక్కచోట నిం
కొక్కఁడుకీర్తితుండుజగ - దాధికుడన్నప్రసిద్ధసూక్తి నిం
కెక్కుఁడువాఁడెవ్వఁడో ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) విశ్వమందు నొకచోట నివాసముగానున్నవాఁడు వేఱొకడు (శివుడు) విశ్వాధికుడనుపేరుగలవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోఽస్తికేశవ ఇతిప్రథితస్తులోకే న్యోవ్యోమకేశ ఇతియాతిజగత్ప్రసిద్ధిం। కోవానయోరధిక ॥ 21.

ఉ॥ ఒక్కఁడుకేశవుండనఁగ - మున్నతిఁగీర్తిఁడాఁజగంబునం
దొక్కఁడువ్యోమకేశుఁడన - నొప్పెడుసర్వజగత్ప్రసిద్ధుడై
యెక్కుఁడువాఁడెవ్వఁడో ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కేశవుడనుపేరుగలవాడు మఱియొకడు (శివుడు) వ్యోమకేశుడనుపేరుగలవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవడు (దీనికి విపులముగా తాత్పర్యము. యింకొకచోట్లలో వ్రాయుదలచితిని).

శ్లో॥ ఏకస్స్వభక్త్యదహరన్నిజమక్షి పూర్త్యై త్వన్యోఽబ్జనయనాయ మస్యదదాతిచక్రం। కోవానయోరధిక॥ 22.

ఉ॥ ఒక్కఁడుభక్తిఁజూపుటకు - నూడ్చియొసంగెనిజాక్షివంత నిం
కొక్కఁడువానికిచ్చెనువ - యోరుహలోచనమున్సుదర్శనం
బెక్కుఁడువాఁడెవండో ॥.

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనభక్తికనపరచుటకు కన్నుపెరికి (శివుని) పూజచేసెను. మఱియొకడు (శివుడు) అభక్తికిమెచ్చి పద్మనయనుడును సుదర్శనచక్రమును ఇచ్చెను. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోఽన్యగాధజలధావలతస్సమగ్నః కైలాసశైలశిఖరేఖలు వర్తతేఽన్యః। కోవానయోరధిక ॥ 23.

ఉ॥ ఒక్కఁ డగాధసాగరజ - లోదరమగ్నుఁడుగా జలంగు నిం
కొక్కఁడు రాజతాద్రిశిఖ - రోపరిదీపితసంప్రవర్తనుం
డెక్కుఁడు వాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) అగాధమగు సముద్రజలములో నట్టడుగున మునుగుచున్నవాఁడు. మఱియొకఁడు (శివుడు) కైలాసపర్వతశిఖరముయొక్క అత్యున్నతస్థానమున నున్నవాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁ డెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్సురైరుపగిరా హితవశ్చకార తస్మిన్ దదౌ సుత మపేక్షతి
సాంబమన్యః। కోవానయోరధిక । 24.

ఉ॥ ఒక్కఁడు పుత్రుఁ గోరి గిరి - నుగ్రతపంబొనరించె దాని కిం
కొక్కఁడు మెచ్చి సాంబుఁడను - నొక్కకుమారకు నిచ్చె వీరిలో
నెక్కుఁడు వాఁ డెవండొ ।

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) కృష్ణావతారమున పుత్రునిఁ గోరి తపస్సు చేయగా రెండవవాఁడు (శివుఁడు) సాంబుఁడను కుమారు నతని కిచ్చెను. వీరిలో నెక్కువవాఁ డెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు నైల్యముపయాతి శరీరమాత్రే హ్యన్యస్తు నైల్యముపగచ్ఛ
తి కంఠమాత్రే। కోవానయోరధిక । 25.

ఉ॥ ఒక్కఁడు నీలదేహమున - నొప్పుచు నుండు స్వభావమాత్రమం
దొక్కఁడు కంఠమాత్రమున - నొందెను నైల్య మొకప్పుడిచ్ఛమై
నెక్కుఁడు వాఁ డెవండొ ।

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) స్వభావసిద్ధముగా శరీరమంతయు నల్లనిరంగుగలవాఁడు. వేఱొకఁడు (శివుడు) స్వేచ్ఛగా కంఠప్రదేశమాత్రమున నల్లనిరంగు పొందినవాఁడు.. వీరి ద్దఱిలో నెక్కువవాఁ డెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్య దాష్టమహిషీ రుదయాతి శీఘ్రం దాన్యో విభర్తి నిరిగాము
పి చాష్టమూర్తిః। కోవానయోరధిక ॥ 26

ఉ॥ ఒక్కనిచే గ్రహింపఁబడి - రొక్కట నెన్మిదిమంది భార్య లిం
కొక్కఁడు దానఁగైకొనియె - నొప్పుగ నెన్మిదియైన మూర్తులిం
డెక్కుఁడు వాఁ డెవండొ ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఎనిమిదిభార్యలను గైకొనినవాడు. వేఱొకడు (శివుడు) తానే యెనిమిదిమూర్తులను గైకొన్నవాడు. అనగా కృష్ణావతారమున రుక్మిణ్యాద్యష్ట పట్టమహిషులను వేడుకలవాడు విష్ణువు. అణిమాద్యష్టసిద్ధులను తనరూపములుగా తన యందేకలవాడు శివుడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోలుఠత్యనుదినం యమునాజలేషు త్వన్యోదధాతి శిరసా మహతీంచగంగాం। కో వానయోరధిక ॥ 27.

ఉ॥ ఒక్కఁడు సర్వదా మునుఁగు - చుండును దా యమునాజలంబులం
దొక్కఁడు తాధరించెఁదల - నొక్కటఁగాంగమహాఝరాంబువిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) యమునాజలములో మునుఁగుచుండువాడు. వేఱొకడు (శివుడు) గంగయనుగొప్పనది నంతయు శిరస్సునధరించినవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవా డెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్సువర్ణవసనం సదధాతి కట్యా మన్యస్సువర్ణగిరిచాప మధాత్కరాగ్రే। కో వానయోరధిక ॥ 28.

ఉ॥ ఒక్కఁడు కాంచనాంబరము - నొప్పఁగఁదాఁగటియందుఁగట్టు వే
ఱొక్కఁడు కాంచనాద్రిధను - వ్రెక్కఁ కరాగ్రమునందుఁబట్టు నిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) బంగారువస్త్రమును మొలయందుగట్టుకొన్నవాడు. మఱి యొకడు (శివుడు) బంగారుపర్వతమును చేతియందుఁబట్టుకొన్నవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవా డెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదధాతి శిరసి బర్హిణపింఛ మాత్రమన్యోమయూరవరవాహన పుత్రమావ। కో వానయోరధిక ॥ 29

ఉ॥ ఒక్కఁడు బర్హిపింఛముల - నుత్సుకతందలఁదాల్చుచుండు వే
ఱొక్కఁడు బర్హిరాజలస - దుత్తమవాహన పుత్రుగాంచె నిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నెమలియీకలను శిఖయందుజుట్టుకొను వాడు. వేఱొక

దు (శివుడు) శ్రేష్ఠమైన నెమలియే వాహనముగాగల పుత్రునిఁగన్నవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదధాతిహృది కౌస్తుభరత్నమేక మన్యస్సహస్ర ఫణరత్నమహీంద్రహారం। కోవానయోరధిక ॥ 30.

ఉ॥ ఒక్కఁడు కౌస్తుభంబనెడి - యొక్కమణిన్ హృదిదాల్చుచుండు వే
ఱొక్కఁడు దాల్చు వేయిమణు - లున్నఫణీంద్రపుకంఠహార మిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కౌస్తుభమనెడిరత్నమునొక్కదానినే హృదయమున ధరించువాడు; వేఱొకడు (శివుడు) వేయిమణులున్న వేయిపడగలుగల నాగేంద్రునే కంఠహారముగాగలవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఇంద్రానుజోహిస ఉపేంద్రఇతీడ్యఏక ఇంద్రాదిభిస్సురగణైః పరిపూజ్యఏకః। కోవానయోరధిక ॥ 31.

ఉ॥ ఒక్కఁడుపేంద్రరూపమున - నొప్పుదునింద్రునితమ్ముఁడౌచు, వే
ఱొక్కఁడు పూజ్యుఁడై యెసఁగు - చుండెడునింద్రునిచేసురాళిచే,
నెక్కుఁడువాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఉపేంద్రుడనుపేరుతో నింద్రునికితమ్ముడు. వేఱొకడు (శివుడు) ఇంద్రునిచేతను దేవతలచేతను లెస్సగాఁ బూజింపఁబడువాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడువాఁడెవడు.

శ్లో॥ లక్ష్మీంవహన్నపిచ వాంఛతివిత్తమేకో భిక్షాటన్నపిచయచ్ఛతిభాగ్యమన్యః। కోవానయోరధిక॥ 32.

ఉ॥ ఒక్కఁడువక్షమందుసిరి - యున్నను గోరుచునుండువిత్తమిం
కొక్కఁడుబిచ్చమెత్తుకొను - చున్ననుసంపదలెల్లనిచ్చు నిం
దెక్కుఁడువాఁడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వక్షమందు లక్ష్మినికలిగియు నితరుల ద్రవ్యమునకాశపడుచుండును. వేఱొకడు (శివుడు) బిచ్చమెత్తుకొనుచున్నను ఇతరులకు సర్వసంపదల నిచ్చువాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుడవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః కరేణధృతవానిహపాంచజన్యమన్యస్తథైవ బహువిశ్వసృజః
కపాలం। కోవానయోరధిక॥ 33.

ఉ॥ ఒక్కఁడు చేధరించుఁగద - యొప్పిదమౌ నసి పాంచజన్య మిం
కొక్కఁడు చేధరించుఁగద - యుద్భవకారకు నుత్తమాంగ, మిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) పాంచజన్యమను శంఖమును చేతధరించినవాఁడు (పాంచజన్యమనగా "మాలవానిసంబంధమని" అని శ్లేషకూడా కలదు.) వేఱొకఁడు (శివుఁడు) అనేక జగత్తులను సృష్టిచేసిన బ్రహ్మకపాలమును చేతధరించినవాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుమాధవ ఇతిప్రథితస్స్వనామ్నా చాన్యోహ్యుమాధవ ఇతి
ప్రథితస్స్వనామ్నా। కోవానయోరధిక॥ 34.

ఉ॥ ఒక్కఁడు మాధవుండనఁగ - నొప్పుఁద్రివర్ణయుతాఖ్యచేత వే
ఱొక్కఁడు మాధవుండనఁగ - నొప్పెడు వర్ణచతుష్టయాఖ్యచే
నెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) "మాధవ" అను పేరుగలవాఁడు. వేఱొకఁడు (శివుఁడు) "ఉమాధవ" అను పేరుగలవాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కుఁడువాఁడెవఁడు. (దీని విపులముగా తాత్పర్యము యింకొకశాస్త్రాలలో వ్రాయఁబడును. సామాన్యతాత్పర్యము మాత్రము చాలును).

శ్లో॥ బృందావనేచరతిగోభిరుపేత్యచైకో హ్యన్యోభృశంపితృవనేచ
రతీహభూతైః। కోవానయోరధిక॥ 35.

ఉ॥ ఒక్కఁడు ధేనువుల్ గొలుచు-చుండఁ జరించును బృందభూములం
దొక్కఁడు భూతముల్ గొలుచు-చుండఁ జరించు శ్మశానభూములం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) గోవులతోఁగూడా మనోహరమగు బృందావనమందు సంచరించువాఁడు. మఱియొకఁడు (శివుఁడు) భూతములతోఁగూడా భయంకరమగు శ్మశాన భూములయందు సంచరించువాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకః కదాపి మధుమాత్రహృతించకార త్వన్యో మహావిషహృతించ
గధాచకార। కో వానయోరధికః॥ 36.

ఉ॥ ఒక్కఁడు దా సుధాపహృతి నొక్కతఱిం దగఁ జేసియుండె నిం
కొక్కఁడు దేతఱిం గడమహోగ్రవిషాపహృతిం బొనర్చె నిం
దెక్కుడువాఁడెవండో॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) ఒకానొకప్పుడు రాక్షసులచేఁ గొనిన అమృతకలశము నపహరించెను. వేఱొకఁడు (శివుఁడు) అదేసమయమున లోకనాశన హేతుభూతమగు కాలకూటమహావిషమును నాహరించెను. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు కైటభవధే నిపుణస్తథైవ చాన్యస్తు మృత్యుహననే నిపు
ణో నితాంతం। కో వానయోరధికః॥ 37.

ఉ॥ ఒక్కఁడు కైటభాసురమదోత్కటనిర్మథనప్రవీణుఁ డిం
కొక్కఁడు మృత్యుసంహరణముద్ధతిఁ జేయుటయందు నేర్పరిం
దెక్కుడువాఁడెవండో।

తా॥ (విష్ణువు) కైటభాసురునిఁ జంపినవాఁడు వేఱొకఁడు (శివుఁడు) మృత్యుదేవుని రూపుమాపినవాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకః వ్రజేషు కురుతే మృదువేణునాదం చాన్యో లయేషు కురుతే
వికటాట్టహాసం। కో వానయోరధికః॥ 38.

ఉ॥ ఒక్కఁడు వేణునాదము మృదూర్జితముం దగఁ జేయుఁ గొల్లలం
దొక్కఁడు దట్టహాసము మహోగ్రముఁ జేయు లయంబులందు నిం
దెక్కుడువాఁడెవండో।

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) గొల్లపల్లెలందు వేణునాదగానము చేయువాఁడు. వేఱొకఁడు (శివుఁడు) లయకాలములయందు భయంకరముగ నట్టహాసము చేయువాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు

శ్లో॥ పక్షీంద్రవాహనతయా ప్రథితస్త్విహైక స్త్వన్యో మహావృషవరవా
హన ఇత్యభాణి। కో వానయోరధికః॥ 39

ఉ॥ ఒక్కడులోకమందువెల-యున్ఖగేంద్ర తురంగముండు నా
నొక్కడులోకమందు వెల-యున్వృషభేంద్రతురంగముండు నా
నెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పక్షివాహనము గాగలవాడు. వేఱొకడు (శివుడు) ఎద్దు వాహనము గాగలవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు యోనిజ ఇతి ఖ్యాతమత్ప్రసిద్ధి మన్య స్త్వజాత ఇతి యాతి జగత్ప్రసిద్ధిం। కో వానయోరధికః॥ 40.

ఉ॥ ఒక్కడు సుప్రసిద్ధముగ- యోనిజుడై ప్రభవించుచుండు నిం
కొక్కడు సుప్రసిద్ధముగ- నొప్పునజాతుడనగ ఘనత్వమం
దెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అవతారాది భేదములచేత ననేకయోనులయందు పుట్టుచుండువాడని జగత్ప్రసిద్ధిగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) పుట్టువులేనివాడని జగత్ప్రసిద్ధిగలవాడు వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్త్వనిత్య ఇతి సుప్రథితో జగత్యా మన్యస్తు నిత్య ఇతి సంశ్రుత లోకసిద్ధిః। కో వానయోరధికః॥ 41.

ఉ॥ ఒక్కడు సర్వలోకముల- నొప్పననిత్యుడనన్ జనోక్తిచే
నొక్కడు సర్వలోకముల- నొప్పును నిత్యుడనన్ జనోక్తిచే
నెక్కుడు వాడెవండొ॥

ఒకడు (విష్ణువు) అనిత్యుడను పేరుతో లోకప్రసిద్ధిఁ జెందినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) నిత్యుడనే పేరుతో ప్రసిద్ధుడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో హ్యులూఖల నిబద్ధ ఇతి ప్రసిద్ధ స్త్వన్యో విముక్తభవపాశ ఇతి ప్రసిద్ధః। కో వానయోరధికః॥ 42.

ఉ॥ ఒక్కడు పాశబద్ధుడై- యొప్పునులూఖలమధ్యమందు నిం
కొక్కడు ముక్తపాశభవు- డొప్పగ సర్వజగత్ప్రసిద్ధిచే
నెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ప్రకృతిపాశములు అనగా సాధారణపుత్రాశ్లచేత గోటి వడుముడు కట్టిపెట్టబడినవాడు. మరియొకడు (శివుడు) ముక్తభవపాశుడు (వర్జిలిప్తసంసారపాశబంధములు కలవాడు.) అనగా సంసారబంధము లేనివాడనుట. ఈయిద్దఱిలో నెక్కుడవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుపార్థరథవాజిక్ర్పిశోపచార స్త్వన్యస్తుపార్థసమరప్రణుతప్రభావః। కో వానయోరధికః॥ 43.

ఉ॥ ఒక్కడు పార్థుసారథిగ- నొప్పెడిసత్ప్రపచారకర్త యిం
కొక్కడు పార్థయుద్ధసమ-యోన్నతిసంస్తుతసుప్రభావుడిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అర్జునుని రథసారథియై గుఱ్ఱముల కుపచారములుచేయువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) అర్జునుడుచేయు సమస్తయుద్ధములయందును ముఖ్యముగా కిరాతార్జునీయయుద్ధమున నర్జునుచే స్తుతిచేయబడిన ప్రభావముగలవాడు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కుడవాడెవడు.

శ్లో॥ వ్యాప్తశ్చవిష్ణురయమిత్యనుభావ్యఏకో న్యోవిష్ణువల్లభ ఇతిప్రథిత స్త్రిలోక్యాం। కో వానయోరధికః॥ 44.

ఉ॥ ఒక్కడువ్యాప్తకత్వమున- నొప్పెడువిష్ణువనంగ జగంబు నం
దొక్కడు ముజ్జగంబులజ-నోక్తవిధంబుగ విష్ణువల్లభుం
డెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) లోకమంతటను వ్యాపించియుండుటచేత విష్ణువను పేరుగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ముల్లోకములయందును, విష్ణువల్లభుడు అనే పేరుపొందినవాడు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కుడవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో జనార్దన ఇతిప్రకటీకృతోయ మన్యస్తుశంకర ఇతిప్రకటీకృతేన్న। కో వానయోరధికః॥ 45.

ఉ॥ ఒక్కడుఖ్యాతికెంపుగద- యొప్పుగదానుజనార్దనుండనా
నొక్కడుశంకరుండవిభు- వప్రకటీకృతుడై చెలంగునిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) జనార్దనశబ్దప్రఖ్యాతిగలవాడు. (జనార్దనుడనగా జనులను బాధపెట్టువాడు.) మఱియొకడు (శివుడు) శంకరశబ్దప్రఖ్యాతిగలవాడు. (శంకరుడనగా సుఖములఁ గలుగఁజేయువాడు.) ఈయిద్దఱిలో నెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ భక్తం బలిం పురరథః కృతవానిహైకో భక్తం కుబేరమధికశ్రియ
మాద్యతోఽన్యః। కోవానయోరధికః। 46.

ఉ॥ ఒక్కడుభక్తుడైనబలి- నుక్కడచేరదిగద్రొబ్బెక్రిందికిం
కొక్కడునైజభక్తునకు- నొప్పుకుబేరుధనాఢ్యుఁజేసె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనభక్తుడగు బలిచక్రవర్తిని పాతాళమునకు దిగద్రొక్కి యధోగతిపాలు చేసెను. మఱియొకడు (శివుడు) తనభక్తుడగు కుబేరుని మిక్కిలి ధనవంతునిగాఁ జేసెను (కుబేరుడనగా శివానుగ్రహము). ఈయిద్దఱిలో నెక్కుడువాడెవడు

శ్లో॥ వ్యాధాదినీచవ్రతతైః జనధూళి ఏకో వ్యాధాయితోఽపి నిగమైర
భిలైస్తుతోఽన్యః॥ కోవానయోరధికః॥ 47.

ఉ॥ ఒక్కడునీచశాబరగ- ణోద్ధతిసంహృతనైజభార్యుఁడౌం
కొక్కడువ్యాధశావముగ- నొందియు వేదనుతింబడెఁగు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నీచులగు కిరాతులచే అపహరింపబడిన భార్యగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) తాను కిరాతరూపమును ధరించినను వేదములచేత నుతింపబడువాడు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్య సేవకజనాశ్శరదగ్ధగాత్రా అన్యస్య సేవకజనాస్సవిభూతి
రేఖాః॥ కోవానయోరధికః॥ 48.

ఉ॥ ఒక్కనిసేవకుల్ జగతి- నొవ్వుదురెంతయుదగ్ధగాత్రులై
యొక్కనిసేవకుల్ జగతి- నొప్పుదురాత్మవిభూతిరేఖలం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకని (విష్ణుని) సేవకులు (తప్తశంఖచక్రాంకితములు) కాల్చబడిన శరీరములుగలవారు. మఱియొకని (శివుని) సేవకులు తమయొక్క విభూతిరేఖలచేత ప్రకాశించువారు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోవిశాంతమభవద్వటపత్రశాయీ చాన్యోభవద్వటమహాత్త రుమూలవాసీ। కోవానయోరధిక॥ 49.

ఉ॥ ఒక్కడుతానుపండుకొని- యుండుగదావటపత్రశయ్యయం
బొక్కడుతానివాసముగ- నుండుగదావటవృక్షమూలమం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సర్వదా వటపత్రమందు శయనించియుండు (సూక్ష్మదేహముగల) వాడు. మరియొకడు (శివుడు) సదా వటవృక్షముయొక్క మొదట అనగా మూలమున నివాసముగానుండు (స్థూలదేహముకల)వాడు. ఈ యిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదధాసితమృదంతిలకంలలాటే హ్యన్యోదధావహుతవహాంతిల కంలలాటే। కోవానయోరధిక॥ 50.

ఉ॥ ఒక్కడుశ్వేతమృత్తిలక- ముంచెలలాటతలంబునందు నిం
కొక్కడుహవ్యభుక్తిలక- ముంచెలలాటతలంబునందు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తెల్లమట్టిని నొసటబొట్టుగా పెట్టుకొన్నవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) మండుచున్నట్టి యగ్గిరంబట్టి నొసటబొట్టుగా పెట్టుకొన్నవాడు ఈయిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదధాతితులసీవృతమాలికాంహి త్వన్యోదధాతిచ విధాతృ కపాలమాలాం। కోవానయోరధిక॥ 51.

ఉ॥ ఒక్కనివక్షమందువెల- యుందులసీవృతపుష్పమాల యిం
కొక్కనివక్షమందువెల- యుంగదబ్రహ్మకపాలమాల యిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తులసీదళములతో నొప్పుచున్న పుష్పమాలను ధరించినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) బ్రహ్మకపాలములే మాలగాధరించినవాడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో హిరణ్యవసనో ఽనుసృతో హి గోపై ర్దిక్పాలకై రనుసృతస్తు దిగంబరో ఽన్యః। కో వానయోరధికః॥ 52.

ఉ॥ ఒక్కఁడు గోపకానుసృతిఁ- నొప్పెడుఁ గాంచనచేలుఁడయ్యు నిం
కొక్కఁడు దిక్ప్రపానుసృతి- నొప్పె దిగంబరుఁడయ్యు వీరియం
దెక్కుఁడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) కాంచనచేలుఁడయ్యును గోపాలకులచేత ననుసరింపఁబడు వాఁడు. మఱియొకఁడు (శివుఁడు) దిగంబరుఁడయ్యును దిక్పాలకులచేత ననుసరింపఁబడువాఁడు. వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకో గిళత్యనుదినం నవనీతమేవ చాన్యో గిళత్యతిభయంకర కాలకూటం। కో వానయోరధికః॥ 53

ఉ॥ ఒక్కఁడు వెన్నముద్దలను- హాత్సుకుఁడై దిగమ్రింగుచుండు నిం
కొక్కఁడు మ్రింగు భీకరము- హోగ్రవిషాయుతకాలకూట మిం
దెక్కుఁడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) దినదినము వెన్నముద్దలను మ్రింగువాఁడు. మఱియొకఁడు (శివుఁడు) అతిభయంకరమగు కాలకూటవిషమును మ్రింగువాఁడు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకో మృగాభిలషితో గహనే చచార హ్యన్యో మృగం కరతలే నవహన్నిహాస్తే। కో వానయోరధికః॥ 54.

ఉ॥ ఒక్కరుఁడాసలోఁ దిరిగె- నొక్కమృగంబునకై వనంబునం
దొక్కఁడు తా మృగంబుఁ గొని- యుంచుకొనెం గదయొక్కచేత నిం
దెక్కుఁడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) మృగముకొఱకు వనమెల్లయుఁ దిరిగినవాఁడు. (తుదకుఁబట్టుకొనలేకపోయినవాఁడు.) మఱియొకఁడు (శివుఁడు) తాను మృగమునుపట్టి సర్వదా యొకచేతిలో పెట్టుకొన్నవాఁడు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకో దశాన్యహృతనైజవధూక ఆసీ దన్యో వధూవిలసితార్ధశరీర ఆసీత్। కో వానయోరధికః॥ 55.

ఉ॥ ఒక్కడు రావణాపహృత- యోషితుడై వెలుగొందువాడువే
ఱొక్కడు సార్థవామవపు- రుజ్జ్వలయోషుడుగా వెలుంగు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) రావణునిచేత హరింపబడిన భార్యగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) తన వామదేహమందు వెలుగొందుచున్న భార్యకలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు శైలనిచయైస్సరధింబబంధ హ్యన్యస్తమేవ శరధిం శరధించ
కార। కో వానయోరధికః॥ 56.

ఉ॥ ఒక్కడు శైలజాలముల- నుద్ధతి కాండధి గట్టుగట్టె నిం
కొక్కడు కాండధిం దనకు- నొప్పగు కాండధిగా నొనర్చె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పర్వతములచే సముద్రమున గట్టుకట్టినవాడు, మఱియొకడు (శివుడు) ఆసముద్రమునే తనకు అమ్ములపొదిగా చేసుకొన్నవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు

శ్లో॥ ఏకస్తు మర్కటభటేన దదాహ లంకా మన్యశ్శరేణచ దదాహ పు
రత్రయం తత్। కో వానయోరధికః॥ 57.

ఉ॥ ఒక్కడు గాల్చె లంకయను- నొక్క పురంబు నుగ్రభృత్యుచే
నొక్కడు గాల్చె బాణమున- నొక్కట మూడుపురంబు లిందులో
నెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనబంటగు నాంజనేయునిచేత లంకాపట్నమొక్కటినే కాల్పించెను. మరియొకడు (శివుడు) తనబాణముచేత మూడుపురములను భస్మముచేసెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు మర్కటబలైర్నిజకార్యకారీ హ్యన్యస్సురేంద్రనివహైర్ని
జకార్యకారీ। కో వానయోరధికః॥ 58.

ఉ॥ ఒక్కఁడు నైజకార్యమువ- నౌకసులన్ సమకూర్చి చేసె నిం
కొక్కఁడు నైజకార్యముది- వౌకసులన్ సమకూర్చి చేసె నిం
దెక్కుడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) వానరబలముచేత దనకార్యమును సాధించినవాఁడు. వే ఱొకఁడు (శివుఁడు) దేవేంద్రాది దేవతల బలముచేత దనకార్యమును సాధించినవాఁడు. వీరిలో నెక్కువవాఁ డెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకో వివేశ సరయూసలిలాంతరాళే హ్యన్యో దధౌ త్రిపథగాం కణవజ్జటాయాం। కో వానయోరధికః॥ 59.

ఉ॥ ఒక్కఁడు తా మునింగె సర- యూజలమధ్యమునందు నింకొకం
డొక్క కణంబు మాడ్కి జడ- నుంచుకొనెం ద్రిజగత్స్రవంతి నిం
దెక్కుడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) సరయూజలమధ్యమునఁ దామునిగెను. మఱియొకఁడు (శివుఁడు) మూఁడులోకములయందును బ్రవహించుచున్న గంగను ఒకకణమువలె జడయందుంచుకొనెను. వీరిలో నెక్కువవాఁ డెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకశ్శివం జగతి పూజయతి స్మ సేతౌ రామేశ్వరోఽద్య సుజనైః పరిదృశ్యతే హి। కో వానయోరధికః॥ 60.

ఉ॥ ఒక్కఁడు శంభుపూజనమ- హోదధిసేతువునొద్దఁ జేసె నిం
కొక్కఁడు రామలింగశివుఁ- డొప్పఁగ నేఁటికి దృశ్యుఁ డచ్చటిం
దెక్కుడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) సేతుబంధనసమయమున శివప్రతిష్ఠచేసి పూజించెను. రామేశ్వరమున రామలింగస్వామియను పేరి శివుఁడు నేటికిని సజ్జనులచే నచట దర్శింపఁబడుచుండును. వీరిలో నెక్కువవాఁ డెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు మత్స్యతనుమేత్య గతోఽబ్ధితోయే హ్యన్యస్తు మత్స్యకలితధ్వజధక్ప్రసిద్ధః। కో వానయోరధికః॥ 61.

ఉ॥ ఒక్కఁడు మత్స్యదేహమున- నుండు సముద్రజలంబులందు నిం
కొక్కఁడు మత్స్యకేతనుని- యుబ్బడఁచెన్ దహియించి మించి యిం
దెక్కుడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) మత్స్యరూపమున సముద్రములోఁ దిరుగుచున్నవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) మత్స్యధ్వజుడగు మన్మథుని దహించినవానిగాఁ బ్రసిద్ధుడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో నృసింహతనుమేత్య జఘాన దైత్య మన్యస్తమేవ హతవాన్ శరభావతారః। కో వానయోరధికః॥ 62.

ఉ॥ ఒక్కఁడు నారసింహతను - వొప్పఁగ దాల్చి దైత్యుఁ ద్రుంచె నిం
కొక్కఁడు దన్నవాని శిర - ముగ్రతఁ దా శరభావతారుఁడై
యెక్కుడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నరసింహావతారుడై హిరణ్యకశిపుని సంహరించెను. వేఱొకడు (శివుడు) శరభావతారుడై వాని (నరసింహుని) శిరంబుఁ దన్నెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో వటుః కపట ఇత్యఖిలైరభాణి విద్యాగురుస్త్వపర ఇత్యఖిలైరభాణి। కో వానయోరధికః॥ 63.

ఉ॥ ఒక్కఁడు బ్రహ్మచారియై - యొప్పెడు కైతవవేషవృత్తి నిం
కొక్కఁడు బ్రహ్మవిద్యలకు - నొప్పెడుఁ దాఁ గురువై జగంబునం
దెక్కుడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కపట బ్రహ్మచారిరూపమును ధరించినవాడు. (బ్రహ్మచారి యనగా బ్రహ్మవిద్యాభ్యాసము చేయువాడు) అట్టి బ్రహ్మవిద్యలకెల్ల గురువైన వాడు వేఱొకడు (శివుడు) అనగా బ్రహ్మచారికి గురువు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో జఘాన వనితామిహ తాటకాఖ్యా మన్యో జఘాన హిమదాంధకరాక్షసేంద్రం। కో వానయోరధికః॥ 64.

ఉ॥ ఒక్కఁడు తాటకాఖ్యయగు - నొక్కనిశాచరకాంతఁ ద్రుంచె నిం
కొక్కఁడు దావధించెను మ - దోత్కటరాక్షసు నంధకాఖ్యు నిం
దెక్కుడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తాటకయను పేరుగల రాక్షసస్త్రీని సంహరించెను. వేఱొకడు (శివుడు) లోకకంటకుడగు మదించిన యంధకాసురుడను పేరుగల రాక్షసుని సంహరించెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్య రావణవధే ధృఢశక్తిరస్తి హ్యన్యస్య సర్వఖిలయోషు దృఢాస్తి శక్తిః। కో వానయోరధికః॥ 65.

ఉ॥ ఒక్కనిశక్తి రావణవ- ధోచితమై దృఢమై వెలుంగు నిం
కొక్కనిశక్తి సర్వఖిల- యోచితమై దృఢమై వెలుంగు నిం
దెక్కుడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకనికి (విష్ణువునకు) రావణుని వధించుటయందు దృఢమైనశక్తికలదు. మఱియొకనికి (శివునకు) సమస్తలోకములను నాశనముచేయు దృఢమైన శక్తికలదు. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః ప్రసిద్ధ ఇతి సంప్రతి వాసుదేవః దేవో మహానితి పరస్తు తిషు ప్రసిద్ధః। కో వానయోరధికః॥ 66.

ఉ॥ ఒక్కఁడు దేవుఁడై యెసఁగు- చుండును "వాసు" పదప్రపూర్వుఁ
డై। యొక్కఁడు దేవుఁడై యెసఁగు- చుండు "మహా" పదపూర్వ
యుక్తి నిం దెక్కుడువాఁడెవండొ।

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) వాసుదేవుఁడు (వసుదేవుని కుమారుఁడు) ని ప్రసిద్ధిగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) మహాదేవుడు (గొప్పదేవుడు) అని ప్రసిద్ధిగలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః శిపదే నశకటం సహసానునోద హ్యన్యః పదాంగులినఖేన గిరిం నునోద। కో వానయోరధికః॥ 67.

ఉ॥ ఒక్కఁడు సాహసత్వమున- నొక్కటఁ దాశకటంబుఁ దన్నె నిం
కొక్కఁడ డం చెఁ గాఁ గదల- కుండఁగఁ గొండను కాలిగోర నిం
దెక్కుడువాఁడెవండొ।

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) ఒకానొకసమయమున నొకశకటమును కాలితో దన్నెను. వేఱొకఁడు (శివుడు) తనకాలి బొటనవ్రేలి గోరుతో పర్వతమును కదలకుండా అణఁగఁద్రొక్కెను. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః పదత్రయమితం త్రిజగచ్చకార చాన్యః పదాహతిహతం త్రిజగచ్చకార। కో వానయోరధికః॥ 68.

ఉ॥ ఒక్కఁడు మూడుపాదముల- నొప్పిదితంబగుముజ్జగంబు లిం
కొక్కఁడు తానొక్కపాదహతి- నోలిహతంబగుముజ్జగంబు లిం
దెక్కుడువాఁడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) మూడులోకములను మూడుపాదములు (అడుగులు) గా మితికిలోపరచినవాడు వేఱొకడు (శివుడు) మూడులోకములను తనయొక్క కాలితన్ను చేత నాశనమగునట్లుగా హతికిలోపరచినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యరూపమధిగచ్ఛతి తామసత్వ మన్యస్యరూపమధిగచ్ఛతిసాత్వికత్వం। కో వానయోరధికః॥ 69.

ఉ॥ ఒక్కనిరూపమిజ్జగతి- నొప్పెడుఁదామసభావమందు నిం
కొక్కనిరూపమిజ్జగతి- నొప్పెడుసాత్వికభావమందు నిం
దెక్కుడువాఁడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కేవలముతమోగుణమువంటి నల్లని స్వరూపముగలవాడు. వేఱొకడు (శివుడు) కేవలము సాత్వికగుణమువంటి తెల్లనిరూపముగలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ నీలోపినీలయమునాజలమగ్న ఏకః శుభ్రోపిశుభ్రతరదివ్య ధునీధరోన్యః। కో వానయోరధికః॥ 70.

ఉ॥ ఒక్కఁడునీలుఁడై మునుగు- చుండునదాయమునాజలంబులం
దొక్కఁడుశుభ్రుఁడై యగుచు- నుండునుశుభ్రతరాపగాధరుం
డెక్కుడువాఁడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నీలదేహుడయ్యును యమునానీలజలంబుల మునుగుచుండును. వేఱొకడు (శివుడు) స్వచ్ఛమైన తెలుపురంగుగలవాడయ్యును మిక్కిలితెల్లనైన యాకాశగంగను ధరించినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోవరాహతనుమేత్య భువంవిలేఖ హ్యన్యోభువంచనహపాస్వరథంచకార- కో వానయోరధికః॥ 71.

ఉ॥ ఒక్కఁడు క్రోడరూపుఁడయి- యుర్వినిగేలిచరించుచుండు నిం
కొక్కఁడు సాహసత్వమున- నుర్వినచేసుకొనెన్ రథంబు నిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వరాహావతారుడై తనదంష్ట్రలతో భూమినిగీరుచుండును. మఱియొకడు (శివుడు) సాహసముచేత భూమిని తనకు రథముగాఁ జేసుకొన్నాడు. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకశ్చలాం నిజవధూం న శశాక సోఢు మన్యశ్చకార వనితాం
స్ఫుట మర్ధగాత్రే । కో వానయోరధికః॥ 72.

ఉ॥ ఒక్కఁడు నిల్వరించుటకు- నోపఁడు చంచలయైన భార్య నిం
కొక్కఁడు దానిముద్దుకొని- నొక్కసగంబగు మేనభార్య నిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) చంచలస్వభావముగల తనభార్యను స్థిరముగానుండునదిగా జేసుకొనలేకపోయెను. వేఱొకడు (శివుడు) తనభార్యను సగము శరీరమునందే యిముడ్చుకొనెను. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో విభాతి వితరాం శిఖిపింఛచూడ స్త్వన్యో విభాతి నితరాం నవ
చంద్రచూడః । కో వానయోరధికః॥ 73.

ఉ॥ ఒక్కని చూడదేశమున - నొప్పుచునుండు మయూరపింఛ మిం
కొక్కని చూడదేశమున- నొప్పెడు మానవ చంద్రబింబ మిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (కృష్ణుడు) శిరస్సునందు నెమలియీకలు గలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) శిరస్సునందు నూతనమైన చంద్రబింబము గలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యమూకరజనిస్సుంశాస్త్రిహీనా హ్యన్యస్య చేచ్ఛరభరూపమ
తి ప్రసిద్ధం । కో వానయోరధికః॥ 74.

ఉ॥ ఒక్కఁడు లోకవంద్యమగు- నొక్కవరాహవపుమేను దాల్చె నిం
కొక్కఁడు లోకమాన్యముగ- నొందెను శారభస్వరూప మిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అసహ్యాకరమును నింద్యమునగు పందిరూపము గైకొన్నవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ప్రశస్తమగు శరభరూపమును గైకొన్నవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో విభాతి భృశమేకముఖాంబుజేన హ్యన్యో విభాతి భువి పంచ
ముఖైః ప్రశస్తైః । కో వానయోరధికః॥ 75

ఉ॥ ఒక్కడు పద్మతుల్యమగు- నొక్కముఖంబునఁ దేజరిల్లు నిం
కొక్కడు దేజరిల్లెడును- ముజ్జ్వల పంచముఖ ప్రశస్తిచే
నెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పద్మమువంటి యొక్కముఖముతోనే ప్రకాశించువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ప్రశస్తములగు నైదుముఖములతోఁ బ్రకాశించువాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకశ్చతుర్భుజ ఇతి ప్రథితస్త్రిలోక్యా మన్యో భృశం దశభుజైః ప్ర
థితో జగత్యాం । కో వానయోరధికః॥ 76.

ఉ॥ ఒక్కఁడు తాఁ ప్రసిద్ధిగను- నుర్విఁ జతుర్భుజుఁడన్న ఖ్యాతిచే
నొక్కఁడు రాజిలున్ దశభు- జోజ్జ్వలుఁడన్న ప్రతీతిచేత నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నాలుగుభుజములుకలవాడన్న లోకప్రఖ్యాతికలవాడు మఱియొకడు (శివుడు) పదిభుజములుగలవాడన్న లోకప్రఖ్యాతిగలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో గృహీత మపి వాంఛతి విత్తహీనం విత్తేశమేవ కురుతే నిజ
భక్తమన్యః । కో వానయోరధికః॥ 77.

ఉ॥ ఒక్కడు గహీనతత్త్వమున - నొప్పఁగ భక్త దరిద్రుఁ జేయు నిం
కొక్కడు పాహీనతత్త్వమున . నొప్పఁగ భక్తుఁ గుబేరుఁ జేయు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనభక్తులను గర్హింతమగు దరిద్రస్థితికిదెచ్చువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) తనభక్తులను అత్యుచ్చమగు కుబేరపదవికి దెచ్చువాడు. వీరిలో గొప్పవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్య పాదరజసైకశిలా బలాభూత్ స్త్రీపుంసరూపవపుయుతే భువి
చాపరస్తు। కో వానయోరధికః॥ 78.

ఉ॥ ఒక్కడు నైజపాదరజ- సోద్భవితైక శిలావధూటిఁ డిం
కొక్కడు సర్వమానిజన- ముజ్జ్వలపుంవనితాస్వరూపుఁ డిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనపాదరజస్సువలనైన (తనకుసంబంధములేని ప్రత్యేక) స్త్రీగలవాడు మఱియొకడు (శివుడు) తనయొక్క అర్ధనారీస్వరూపముతో తనయందే స్త్రీగలవాడు. వీరిలో గొప్పవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో ముమూర్ఛ గమనే సకిరాతబాణా దన్యో వ్యమూర్ఛయదు
దద త్రిపురస్థదైత్యాన్। కో వానయోరధికః॥ 79.

ఉ॥ ఒక్కడు బాణమూర్ఛవడె- నొక్కకిరాతశరాహతిన్ వనిన్
ఒక్కడుముప్పురంబులన- మూహపుదైత్యుల మూర్ఛగొట్టె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అరణ్యములో కిరాతునిబాణముచేత తాను మూర్ఛపొందెను. మఱియొకడు (శివుడు) త్రిపురములలోనున్న రాక్షససమూహము నొక్కబాణముచేత మూర్ఛపొందించెను. వీరిలో గొప్పవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః పపౌ భువనభీకరకాలకూట మన్యః పపౌ స్తనవిషం ఖలుపూత
నాయాః। కో వానయోరధికః॥ 80.

ఉ॥ ఒక్కడు దుష్టరాక్షసిప- యోధరలగ్న విషంబు గ్రోలె నిం
కొక్కడు లోకభీకరప- యోదధిజాత హాలాహలంబు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (కృష్ణుడు) ఘాతుకస్త్రీ అయిన పూతన చనుమొనలను గాముకొనిన విషము పానము చేసినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) సమస్తలోకములకు భయము కలుగఁజేయు కాలకూటవిషమును పానము చేసినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ గోవర్ధనాద్రికనకాచలచాలనాభ్యాం తద్గోకులస్య జగతామపి
రక్షణాభ్యాం । కో వానయోరధికః॥ 81.

ఉ॥ ఒక్కఁడు కొండయెత్తి వెల- యుంగదగోకులరక్షకత్వముం
దొక్కఁడు మేరువెత్తి వెల- యుంగదలోకుల రక్షకత్వముం
డెక్కుడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (కృష్ణుడు) గోవర్ధనపర్వతము నెత్తి గోవులను రక్షించెను. మఱియొకడు (శివుడు) మేరుపర్వతము నెత్తి లోకములను రక్షించెను. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్య సప్తజలధీన్పిబతిస్మ భక్తస్త్వస్యైకదేశమపరస్తుబబంధ
యత్నాత్। కో వానయోరధికః॥ 82.

ఉ॥ ఒక్కఁడతిప్రయత్నమున- నొక్కెడఁగట్టెను సాగరంబు నిం
కొక్కనిభక్తుఁడేడుదధు- లొక్కటనాచమనంబు సేసె నిం
డెక్కుడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (కృష్ణుడు) ఒక్కసముద్రమును ఒక్కచోట నతిప్రయత్నము చేసి కట్టుకట్టినవాడు మఱియొకని (శివుని) భక్తుడు (అగస్త్యుడు) ఏడుసముద్రములను పుడిసిట నిముడ్చుకొని యాచమనము చేసినవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్తు రామ ఇతిపావననామధర్తా రామేశ్వరోऽస్య ఇతివిశ్వగిరో
వదంతి । కో వానయోరధికః॥ 83.

ఉ॥ ఒక్కనికిన్ జగద్ధితమ- హాద్ధతిఁ బావనరామనామ మిం
కొక్కనికీశ్వరోత్తరప- దోద్ధతిఁ జెల్లును రామనామ మిం
డెక్కుడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పవిత్రమగు రామనామముగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) రామేశ్వరుడను పేరుగలవాడు. (రామ * ఈశ్వరుడు= రామేశ్వరుడు.) వీరిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏక స్త్వఖేలదిహ గోపవధూ కదంబై రన్య స్త్వమేవ బుభుజే లలనావతారం । కో వానయో రధిక॥ 84.

ఉ॥ ఒక్కఁడు గోపికా నతిన - మూహముతోడ రమించి మించు నిం
కొక్కఁడు వానినే యనుభ- వ్రోచిత కామిని గా రమించె నిం
దెక్కఁడు వాఁడె వాఁడొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గోపికాసమూహముతో క్రీడావినోదములు బొందుచుండువాఁడు. మఱియొకడు (శివుడు) స్త్రీస్వరూపము బొందిన ఆవిష్ణువునే భోగర్భుతుందను భవించెను. వీరిలో నెక్కుడవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్య నేత్ర కమలార్పణలబ్ధ చక్ర స్త్వన్యస్య పాదజనితం ప్రదదౌ చ తస్మై । కో వానయో రధిక॥ 85.

ఉ॥ ఒక్కఁడు చక్రలోభుఁడయి- యొక్కని కర్పణసేసె నేత్ర మిం
కొక్కఁడు చక్రమున్ని జప- దోద్భవముం దగ వానికిచ్చె నిం
దెక్కుఁడు వాఁడె వాఁడొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) చక్రముకొఱకు తననేత్రము (శివునికి) అర్పణచేసెను. మఱియొకడు (శివుడు) తనపాదమునందు పుట్టినచక్రమును వానికి (విష్ణునికి) ఇచ్చెను. వీరిలో నెక్కుడవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః పుమానితిపరో హ్యభవ త్పతిపుత్ర స్త్వాస్త్రత యోరితి తు సర్వజగత్ప్రసిద్ధిః । కో వానయో రధిక॥ 86.

ఉ॥ ఒక్కఁడు పూరుషుండు మఱియొక్కఁడు స్త్రీయయి క్రీడ సల్పగా
నొక్కసుతుండు శాస్తయన- నుద్భవమొందెను వారికిందులో
నెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) స్త్రీరూపముకాగా మఱియొకడు (శివుడు) పురుషరూపముతో రమించెను. వారిద్దరికను మనుమ "శాస్త" (శాంకైరవుడు) అను పేరుగల పుత్రుడు దయించెను. వీరిద్దరిలో నెక్కుడవాఁడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో దధార ధరణీం కమఠస్య పృష్ఠే చాన్య స్త్వమేవ నిజ వామకరే దధార । కో వానయో రధిక॥ 87.

ఉ॥ ఒక్కఁడు కూర్మమై ధరణి- నోపి ధరించెను వీపునందు నిం
కొక్కఁడు వాని దాల్చెఁ దన- యొప్పిదమౌ నవ వ్యాహస్తమం
దెక్కుఁడు వాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కూర్మావతారుడై భూమినిఁ దనవీపుమీద వహించుచు న్నవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ఆవిష్ణువునే బాణముగా తన యొడమచేతిలో నిముడ్చుకొన్నవాడు. వీరిలో నెక్కుడవా డెవడు.

శ్లో॥ మృత్యుంనిహత్య మునిపుత్రమరక్షదేకో గ్రాహంనిహత్యగజరాజ మరక్షదన్యః । కో వానయోరధిక॥ 88.

ఉ॥ ఒక్కఁడుమృత్యువుం దునిమి- యొక్క మునీంద్రకుమారుఁగాచె నిం
కొక్కఁడు నక్రముందునిమి- యొక్క గజేంద్రునిరక్షసేసె నిం
దెక్కుఁడు వాఁ డెవఁడొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) మొసలినిజంపి గజరాజునురక్షించెను. మఱియొకడు (శివుడు) మృత్యువునుజంపి మునికుమారుని (మార్కండేయుని) రక్షించెను. వీరిలో నెక్కుడవా డెవడు.

శ్లో॥ ఏకశ్శివపురాణ పురుష శ్శిఖలువిశ్వనామా విశ్వేశ్వరోన్య ఇతిశాస్త్రగిరోవదంతి । కో వానయోరధిక॥ 89.

ఉ॥ ఒక్కఁడు విశ్వనామమున- నొప్పుచునుండు పురాణపూరుషుం
డొక్కఁడు విశ్వనాథుడన- నొప్పెడు శాస్త్రవచఃప్రయుక్తి నిం
దెక్కుఁడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) విశ్వుడనేపేరుతో నొప్పుపురాణపురుషుడు. మఱియొకడు (శివుడు) విశ్వేశ్వరుడనుపేరుతో శాస్త్రయుక్తముగా నొప్పుచున్నవాడు (విశ్వః+ఈశ్వర=విశ్వేశ్వర) వీరిలో నెక్కుడవా డెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్స్వపాదనఖరేణుకరోతిశీఘ్రం పౌలస్త్యభంగమపరస్తురగేనకృద్ధః । కో వానయోరధిక॥ 90.

ఉ॥ ఒక్కఁడు రావణాసురుని- యుక్కడఁగించెను గోటనొక్కఁడుం
కొక్కఁడు రావణాసురుని- యుక్కడఁగించెను పోరనిక్కఁ యిం
దెక్కుఁడువాఁ డెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) రావణాసురునితో యుద్ధముచేసివాని భంగపరిచెను. మఱియొకడు (శివుడు) కొండను తనకాలిగోటితో నొక్కి రావణాసురుని భంగపరిచెను వీరిలో నెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోఽంతకస్సమభవద్భువి బాహుజానా మన్యస్తు తస్యగురురిత్య
గమత్ప్రసిద్ధిం । కో వానయోరధికః॥ 91.

ఉ॥ ఒక్కఁడు బాహుజాతులకు- నొప్పఁగ నంతకుఁడై జగంబునం
దొక్కఁడు లోకసిద్ధముగ- నొప్పెగురుండయి వానికేగదా
యొక్కఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) రాజులపట్ల యమధర్మరాజై (పరశురాముఁడై) భూమియందు ప్రఖ్యాతిపొందినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) వానికే (పరశురామునికే) గురువను ప్రఖ్యాతిపొందినవాడు. వీరిలో నెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః ప్రసిద్ధమిహ ధేనువధం చకార వ్యాఘ్రంనిహత్యనితరామితరో
రరాజ । కో వానయోరధికః॥ 92.

ఉ॥ ఒక్కఁడు ధేనువుం దునిమి- యొప్పిదమైన యశస్సునొందె నిం
కొక్కఁడు వ్యాఘ్రముం దునిమి-యుజ్జ్వలమైన యశస్సునొందె నిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ధేనువును (గోవు= ధేనుకాసురుని) వధించి కీర్తిపొందినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) పెద్దపులిని (వ్యాఘ్రాసురుని) వధించి కీర్తిపొందినవాడు. వీరిలో నెక్కుడువాడెవడు. (ఆవును పులితినునుగనుక సాధువైన గోవునుచంపినవానికన్న భయంకరమగు పులినిచంపినవాడెక్కుడువాడనుట.)

శ్లో॥ ఏకస్యసూనురలినాకిల దృగగ్నిదగ్ధో హ్యన్యస్యపుత్ర ఉదితః ఖలు
శాశ్వతాంగః । కో వానయోరధికః॥ 93.

ఉ॥ ఒక్కని పుత్రకుండు ఫాల- లోజ్జ్వలనేత్రదృగగ్నిదగ్ధుఁ డిం
కొక్కని పుత్రుఁ డద్భవిలె- మఱ్ఱెసి శాశ్వతదేహుఁడాయె నిం
దెక్కుఁడు వాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకని (విష్ణుని) కుమారుడు (మన్మథుడు) ఫాలాక్షునిదృష్టిచే దగ్ధుడా

బడిసినవాడు. మఱియొకని (శివుని) కుమారుడు (షణ్ముఖుడు) శాశ్వతమైనదేహముతో బుట్టినవాడు. వీరిలో నెక్కుడవాడెవ్వడు.

శ్లో॥ ఏకశ్చకార భువి శంకర చాపభంగ మన్యశ్చకార హరిమానుషశి
రోవిభంగం । కో వానయోరధికః॥ 94.

ఉ॥ ఒక్కడు సేసె భూమిహరు- నుగ్రశరాసన భంగమింక వే
ఱొక్కడు సేసె భూమిహరి- యుత్తమపుత్ర శిరోవిభంగమిం
దెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) భూమియందు శివునిధనుస్సు విరిచినవాడు మఱియొకడు (శివుడు) ఆకాశమునందు విష్ణువొకనికగు బ్రహ్మదేవుని శిరస్సును దునిమినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు. (వి. విల్లువాడునని మాత్రము వానిపుత్రునిశిరము వీడు దునిమెనన్న మాట.)

శ్లో॥ ఏకస్త్రిపాదితి భృశం జగతి ప్రసిద్ధో హ్యన్యస్య సేవకజనోపి తథా
ప్రసిద్ధః । కో వానయోరధికః॥ 95.

ఉ॥ ఒక్కనిపేరు నిన్నిలోకముల- నొప్పు త్రిపాత్తను నామధేయమిం
కొక్కని సేవకుండటుల- నొప్పెడునట్టి సమాఖ్యచేత నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకనికి (విష్ణునకు) లోకప్రసిద్ధముగ త్రిపాదుడనెడి నామము చెల్లుచున్నది. మఱియొకని (శివుని) సేవకునకట్టి నామము చెల్లుచున్నది. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు. (త్రిపాత్తనగా భూతగణవిశేషము.)

శ్లో॥ ఏకం జఘాన నరకం సుతరామిహైకో భక్తః పరస్య నరకాన్ బహు
శాన్ జఘాన । కో వానయోరధికః॥ 96.

ఉ॥ ఒక్కడు ధారుణిన్నరకు- నొక్కనిదుని ప్రసిద్ధినొందె నిం
కొక్క శిభక్తుడట్టినర- కోత్కరమున్ వెసరూపుమాపె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నరకుడొక్కని (నరకాసురుని) చంపెను. మఱియొకని (శివుని) భక్తుడు (సానందుడు) నరకసమూహమును రూపుమాపెను. వీరిలో నెక్కువవా

చెవడు. (ఇక్కడ నరకశబ్దము శ్లేషగా వాడబడ్డది. ఒక్క నరకుడు. అనేక నరకములు అని యెంచుకొనవలె.)

శ్లో॥ ఏకస్యసాధుహయవక్త్ర ఇతి ప్రసిద్ధి రన్యస్య పుత్ర ఇభవక్త్ర ఇతి ప్రసిద్ధిః। కోవానయోరధికః॥ 97.

ఉ॥ ఒక్కడు సాధుఘోటకము- ఖోజ్జ్వలుడన్న ప్రసిద్ధినొందు వే
ఱొక్కని పుత్రుడొప్పుగ- జోత్తమవక్త్రుడనం బ్రసిద్ధిచే
నెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సాధువైన అశ్వముఖముకలవాడని ప్రసిద్ధికలవాడు. (హయగ్రీవుడు) మఱియొకని (శివుని) పుత్రుడు (వినాయకుడు) ప్రశస్తమైన గజముఖముగల వాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ స్తంభోద్భవో నృహరిరిత్యభిగమ్యతేక స్సంభో మహానలమహైవ వపుఃపరస్య। కోవానయోరధికః॥ 98.

ఉ॥ ఒక్కడు నారసింహుడయి- యుద్భవమొందెను స్తంభమందు నిం
కొక్కని కగ్గికంబము మ- హోజ్జ్వలదేహముగాగనొప్పు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నారసింహ రూపమున స్తంభములో నుద్భవించినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) మహాగ్ని స్తంభమే శరీరముగాగలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు. (సాధారణ స్తంభజనితునికన్న అగ్ని స్తంభశరీరుడెక్కువవాడని తెలుసుకొనవలెను)

శ్లో॥ ఏకో దధౌ జలజమేక కరాంబుజేన హ్యన్యో దధౌ దహనమేక కరాంబుజేన। కోవానయోరధికః। 99.

ఉ॥ ఒక్కడు తాఁగరాబ్జమున- నొక్క సరోరుహమున్ ధరించె వే
ఱొక్కడు తాఁగరాబ్జమున- నుజ్జ్వలమౌ ననలంబుఁ దాల్చె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనచేతియందు పద్మమును ధరించినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) తనచేతియందు మండుచున్న యగ్ని ధరించినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో ద్విజో ఽపి నిజమాతృశిరశ్ఛేత్తా హ్యన్యో విభాతి నితరాం ద్విజరాజమౌళిః। కో వానయోరధిక॥ 100.

ఉ॥ ఒక్కడు మాతృశీర్షమున-ముగ్రత ద్రుంచె ద్విజత్వమొంది యిం
కొక్కడు లోకమాన్యముగ- నొప్పుచుఁగా ద్విజరాజమౌళియై
యెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తాను ద్విజుడై (పరశురాముడై) తల్లితలఁ ద్రెంచెను. మఱి యొకడు (శివుడు) ద్విజరాజును (చంద్రుని) తలఁ ధరించినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు. (ఇక్కడ ద్విజశబ్దము శ్లేషగా ప్రయోగింపబడినది. ద్విజుడై యకార్యకరణము చేసినవాడొకడు. ద్విజుని గౌరవించువాడు మఱియొకడు అని భావము తెలుసుకోవలెను.)

శ్లో॥ శంఖాత్తనోతి నితరాం ధ్వనిమాత్రమేకో ఢక్కారవేణ సకలానపరస్తు వర్ణాన్। కో వానయోరధిక॥ 101.

ఉ॥ ఒక్కడు శంఖరావమున- నొక్కవిధంబుగఁ జేయు ధ్వాన మిం
కొక్కని ఢక్కరావమున- నుద్భవిలుఁ ధ్వనివర్ణసంచయం
బెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఒకటే విధమగు ధ్వని శంఖమువలనఁ గలిగించుచుండును. మఱియొకడు (శివుడు) అన్నివిధములగు వర్ణములను ఢక్కవలన పలికించుచుండును. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో దధార కమనీయహిరణ్యచేల మన్యో గమత్కనకవీర్య ఇతి ప్రసిద్ధిం। కో వానయోరధిక॥ 102.

ఉ॥ ఒక్కడు కాంచనాంబరము- నొక్కటతాను ధరించి మించు నిం
కొక్కడు సుప్రసిద్ధముగ- నొప్పును కాంచనవీర్యుడన్న నిం
దెక్కుడు వాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పసిడిపుట్టముకట్టి ప్రకాశించువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) బంగారమునే తనవీర్యముగా విసర్జించువాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ప్రాదుర్బభూవ చతురాస్యగుదాత్పురా కో భిత్వా చతుర్ముఖలలాటతలం పరోఽపి। కో వానయోరధికః॥ 103.

ఉ॥ ఒక్కఁడు పూర్వకాలమున- నుద్భవమొందెను బ్రహ్మగుహ్యమం
దొక్కఁడు చీల్చి బ్రహ్మముఖ- ముద్భవమొందెను దాన, వీరియం
దెక్కుఁడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) పూర్వకాలమందు బ్రహ్మయొక్క గుదస్థానము (ముడ్డి) లో నుంచి పుట్టినవాఁడు. మఱియొకఁడు (శివుఁడు) పూర్వకాలమందు బ్రహ్మముఖమును చీల్చుకొని దానిలోనుండి పైకుద్భవించినవాఁడు. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ ఏకస్త్రిలోకమకరోత్త్రిపదప్రమాణమన్యస్తదీయదృగగోచరనైజపాదః। కో వానయోరధికః॥ 104.

ఉ॥ ఒక్కనికిం జగత్త్రితయ- మొప్పెనుగాఁ ద్రిపద ప్రమాణమై
యొక్కని పాదమాతనికి- నొప్పె నగోచరభావమౌచు నిం
దెక్కుఁడువాఁడెవండొ॥

తా॥ ఒకనికి (విష్ణువునకు) మూడులోకములు మూడడుగుల ప్రమాణము కలవిగా నైనవి. మఱియొకని (శివుని) పాదములు ఆవిష్ణునేత్రములకగోచరములు. వీరిలో నెక్కువవాఁడెవఁడు.

శ్లో॥ లింగస్వరూపమధిగచ్ఛతి భూతలేఽన్యః పీఠస్వరూపముపయాతి పరో హి తస్య। కో వానయోరధిక ఇత్యనుచింత్య వృద్ధాః సత్యం బ్రువంతు వయమేవ తమాశ్రయామః॥ 105.

ఉ॥ ఒక్కఁడు పీఠరూపమయి- యొప్పఁగ దాన సుఖోపవిష్టుఁడై
యొక్కఁడు లింగరూపమున- నుర్విజనార్చితుఁడై యెసంగు నిం
దెక్కుఁడువాఁడెవండొ మది- నెంచి వచింపుఁడు పెద్దలార పెం
పెక్కినభక్తితోడ భజి- యింతము వానిన యెల్లవారమున్॥

తా॥ ఒకఁడు (విష్ణువు) భిక్షురూపమున యాచించుచుండగా మఱియొకఁడు (శివుఁడు) లింగస్వరూపమున అభిషేకము నధిష్ఠించి జనులచేఁ బూజింపబడుచుండును. వీరిలో నెక్కువవాఁ డెవఁడు.

ఇతి శ్రీపరమేశ్వరాధ్వర్యాపనామక సుధీమణిబిరుదాంకిత హరదత్తాచార్యవిరచిత హరిహరతారతమ్య శతశ్లోకీ సమాప్తా.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరాధ్వర్యువను నామాంతరమును సుధీమణియనుబిరుదునుగల హరదత్తాచార్యుచే విరచితమగు హరిహరతారతమ్యశతశ్లోకి యను పద్యకావ్యము ముగిసెను.

ఇది సకలసుకవికింకరానువర్తి పూడిపెద్ది - లింగమూర్తి ప్రణీతంబైన హరిహరతారతమ్యశతశ్లోకికి లఘుతాత్పర్యసహితాంధ్ర పద్యశతకంబునందు సర్వంబునేకాశ్వాసము.

శ్రీ పరమేశ్వరార్పణమస్తు.

10445